

SZAKDOLGOZAT

Báder Balázs
Agrárdiplomáciai menedzser

Gödöllő
2024

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM
SZENT ISTVÁN CAMPUS

**A MAGYAR AGRÁRIUM SZERKEZETÉNEK ALAKULÁSA AZ EU-
S TÁMOGATÁSOK HATÁSÁRA**

Belső konzulens:

Dr. Vajda László Sándor

egyetemi docens

Készítette:

Báder Balázs

YOE25N

Levelező tagozat

Intézet:

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság

Intézet

Gödöllő

2024

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	3
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	5
2.1. Az EU-s csatlakozás és az agrárium átalakulása	6
2.1.1. <i>Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz</i>	6
2.1.2. <i>Az EU agrártámogatási rendszere</i>	7
2.1.2.1. <i>A Közös Agrárpolitika történelmi háttere</i>	8
2.1.2.2. <i>A KAP finanszírozása</i>	10
2.1.3. <i>Az agrárium átalakulásának kezdeti folyamatai az EU-s tagság alatt</i>	10
2.2. Az EU-s támogatások hatása a magyar agrárium szerkezetére	12
2.2.1. <i>A gazdaságok számának alakulása</i>	12
2.2.2. <i>A növénytermesztés alakulása</i>	14
2.2.3. <i>Az állattenyésztés alakulása</i>	16
2.3. Az agrárdiplomácia tárgya a kül- és agrárkülpolitika, benne az agrárium és az agrobiznisz szolgálata	18
2.3.1. <i>A magyar agrárdiplomáciai kapcsolatok</i>	19
2.3.1.1. <i>A bilaterális agrárdiplomáciai kapcsolatok</i>	19
2.3.1.2. <i>A multilaterális agrárdiplomáciai kapcsolatok</i>	20
2.3.2. <i>A magyar agrárgazdaság és a Közös Agrárpolitika</i>	24
2.3.3. <i>Az EU tagság hatása a magyar agrárgazdaságra</i>	26
3. SAJÁT KUTATÁS	28
3.1. <i>Anyag és módszertan</i>	28
3.2. <i>A kutatás bemutatása</i>	30
Megnevezés	31
3.3. <i>A primer kutatás eredményei</i>	33
3.3.1. <i>Az interjúk eredménye</i>	33
4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	38
5. ÖSSZEFOGLALÁS	41
6. IRODALOMJEGYZÉK	42
7. MELLÉKLETEK	44

1. BEVEZETÉS

Magyarországon immár évszázadok óta meghatározó szerepet tölt be a mezőgazdasági tevékenység. A XXI. században azonban a mennyiségi termelés elvárásai mellett kibontakozott a minőségi termékek iránti fokozott igény. A termelés során egyre inkább előtérbe kerülnek a környezetkímélő megoldások, és a következő időszakban mind a hazai, mind a nemzetközi gazdálkodásban nélkülözhetetlen lesz a termelők elmozdulása ezen irányba.

A támogatási rendszer perspektívájából kiemelkedően fontos két évforduló: az első 1999, amikor az Európai Unióban egységesen szabályozták a vidékfejlesztést, a másik pedig 2004 mikor is Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz. Innentől kezdve, mint Európai Unió tag, az (EU)2021/2115. számú rendelet irányelvei alapján kell kidolgoznia a fejlesztési és vidékfejlesztési tervét, melyet napjainkban Stratégiai Tervnek nevezünk.

A rendszerváltást követően Magyarországon a mezőgazdaság tulajdonosi struktúrája radikális változáson ment keresztül. Ez a metamorfózis szorosan kapcsolódott a mezőgazdasági szövetkezetek megszűnéséhez és a földek privatizációjához. Az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően pedig számos pályázati lehetőség nyílt meg a magyar gazdák előtt. A hazai mezőgazdaságnak létfontosságú külső támogatásokra van szüksége annak érdekében, hogy sikeresen versenyezhesen az Európai Unió tagállamaival. A mezőgazdasági területek hatékonyabb kihasználása nemcsak a jövedelmezőség javulását eredményezhetné, hanem a vidék célorientált infrastrukturális fejlesztésére is szükség van.

Az Európai Unió agrár támogatási rendszere kiemelt szerepet játszik a Közös Agrárpolitika (KAP) keretében, mely az EU agrár- és élelmiszeripari ágazatának irányítását és finanszírozását szabályozza. Fontos kiemelni, hogy a KAP nem csupán a támogatásokra korlátozódik. A KAP egy átfogó rendszer, amely magában foglalja a támogatások mellett a belső piac szabályozását, a külkereskedelmi forgalom közös kereteit, valamint számos más piaci intézkedést és szabályozást. Ez a rendszer dinamikusan alakul és fejlődik, hogy alkalmazkodjon az agrárium és az élelmiszeripar változó kihívásaihoz és igényeihez. A KAP története egészen 1957-ig nyúlik vissza, az Európai Gazdasági Közösség (EGK) megalakulásával, és azóta számos alakításon és reformon esett át. Az agrár támogatási rendszer elsődleges célja az EU mezőgazdasági termelőinek támogatása a piaci árak és jövedelmek stabilizálása érdekében, továbbá az élelmiszerbiztonság és az

élelmiszer-ellátás fenntartása céljából. A támogatásokat számos formában nyújtják, ideértve a termelői árak támogatását, a mezőgazdasági termelési technológiák és módszerek fejlesztését, valamint a vidéki területek fejlesztését és diverzifikációját.

A támogatási rendszer finanszírozását az Európai Unió költségvetése garantálja. Az új ciklusok megvitatásánál, illetve kiépítésekor figyelembe veszik az EU-n belüli változatos regionális és nemzeti agrárpolitikákat, melyek ugyanakkor az általános közös agrárpolitika elveihez kell, hogy igazodjanak. Ez a támogatási rendszer kiemelt szereplője az EU agrár- és élelmiszeripari szektorának, jelentős mértékben hozzájárulva az Unió gazdaságához és élelmiszerbiztonságához. Fontos kiemelni, hogy a rendszer idővel kritikák kereszttüzébe került, és a közös agrárpolitika folyamatosan átesik reformokon és módosításokon. Az EU jelentős összegekkel támogatja tagállamait a KAP keretében. Az agrárpolitika finanszírozása az EU éves költségvetésének egyik meghatározó részét képezi, közel 40%-át teszi ki. A támogatások összege változó, és az egyes tagállamok között jelentős különbségek lehetnek mind mértékben, mind formában. A fő cél az, hogy kiegyensúlyozza a mezőgazdasági termelők jövedelmi helyzetét az EU különböző régióiban, továbbá elősegítse az élelmiszerbiztonságot és az élelmiszer-ellátást az egész EU területén.

A szakdolgozatom alapjául mindenképpen szerettem volna olyan témát választani, ami egy átfogó betekintést tud nyújtani a magyar mezőgazdasági helyzetre és egy választ, hogy utólag jó döntés volt-e csatlakozni az Európai Unióhoz agrártámogatás politikai szempontból. A másik kérdés, hogy milyen szerkezeti átalakulások mentek végbe a megemelt támogatási összegek hatására. Ahhoz, hogy választ kapjak a kérdésekre fontosnak tartottam, hogy három fő időszakot vizsgáljak: a csatlakozás előtti időszakot, a köztes (2004-2020), illetve a jelenlegi helyzetet. Dolgozatomban ismertetem az EU támogatásrendszerét, illetve a KAP finanszírozási formáját, továbbá a csatlakozáshoz szükséges kezdeti tárgyalások első lépéseit, egészen az EU-s tagság létrejöttéig. Több szempontból vizsgáltam a gazdaságok struktúrájának átalakulását, a növénytermesztési kultúra átrendeződését, valamint az állatállomány méretének változását.

A magyar agrárdiplomácia kulcsszerepet játszik a magyar agrárium szerkezetének változásában, és fontos szereplője a hazai agrárpolitikának. A diplomáciai tevékenység a különböző országokkal való kapcsolatok, megállapodások és együttműködések révén alakítja a magyar agrárium környezetét és perspektíváit. Az aktív külkapcsolatok révén a magyar agrárdiplomácia elősegíti a mezőgazdasági termékek kivitelét, az agrártechnológiák cseréjét, valamint a szakmai tapasztalatok és tudás áramlását a

nemzetközi szintén. Ezáltal hozzájárul a magyar agrárium versenyképességének növeléséhez és a globális piacokon való hatékonyabb részvételhez. Az agrárdiplomácia segítségével lehetőség nyílik a külföldi tapasztalatok és legjobb gyakorlatok átvételére, ami hozzájárulhat a magyar agrárium modernizációjához és fenntarthatóságához. Dolgozatom fókuszában a hazai agrárdiplomáciai kapcsolatok kimerítő elemzése áll, melynek során részletesen tárgyalom a bilaterális és multilaterális kapcsolatokat egyaránt. A hazai agrárium szerkezetének aktuális kontextusában az említett tényezők összessége határozza meg a termelési profilokat, a gazdálkodási stratégiákat és az agrárpiacon való pozicionálást. Az elemzés során figyelembe vettem a fenntarthatósági szempontokat, az agrárpolitikai beavatkozásokat és a társadalmi-gazdasági környezet változásait.

Kutatásom fő célja a hazai bankrendszer szerepének alapos vizsgálata az agrárium szerkezetében, kiemelve az agrár- és pénzügyi szektor közötti kapcsolatok erősítésének potenciálját és irányait. A témakör alapos feltárása érdekében kulcsfontosságú volt a bankok stratégiai helyzetének és hatásmechanizmusainak megértése a magyar mezőgazdasági szektorban.

Az átfogó és reprezentatív eredmények elérése és a megfelelő következtetések levonása érdekében mind szekunder, mind primer kutatást végeztem. A szekunder kutatás során főként korábbi szakirodalmakat és a Magyar Nemzeti Bank (MNB) és a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által nyújtott adatokat használtam fel. Ezáltal részletes képet kaptam a magyar bankrendszer agrár-orientált hitelállományának alakulásáról és az ágazatot jellemző főbb gazdasági mutatókról.

A primer kutatás keretében interjúkat folytattam agrár banki szakértőkkel és a londoni agrárdiplomata asszonnyal. Ez a módszer lehetővé tette számomra, hogy mélyebb betekintést nyerjek az agrár- és pénzügyi szektor, valamint a bankok és agrárdiplomataik kapcsolataiba, ezáltal megérthessem azokat a kihívásokat és lehetőségeket, amelyek befolyásolják a bankok agráriumra gyakorolt hatását.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A következő fejezet célja a témám elméleti megalapozása, a vonatkozó alapfogalmak bemutatása a hazai és nemzetközi szakirodalmi források segítségével. Úgy gondolom, hogy a téma alapos megértéséhez elengedhetetlen bemutatni a főbb fogalmakat, a fontosabb időszakokat, valamint az agrárdiplomáciai kapcsolatokat, amelyek hatással vannak a mai magyar agrárium szerkezetére.

2.1. Az EU-s csatlakozás és az agrárium átalakulása

Magyarország uniós tagsága 2004-ben, az Európai Unióhoz való csatlakozás, mérföldkőnek tekinthető a magyar agrárium történetében. A csatlakozás nem csupán jogi és politikai változásokkal járt, hanem az agrárium szerkezetét is érezhetően átalakította az uniós agrárpolitikai eszközök és támogatási mechanizmusok bevezetésével. A fejezet célja, hogy részletesen elemezze az EU-s csatlakozást követő agráriumátalakulás folyamatát, különös hangsúlyt fektetve az Európai Unió agrártámogatási rendszerének kulcsfontosságú elemeire.

2.1.1. Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz

A magyar uniós csatlakozás hosszú előkészítő folyamata során az agrárgazdaság is átalakult. A 1990-es évek elejétől kezdve, az Európai Megállapodás alapján, fokozatosan beépültek az *acquis communautaire*¹ jelentős elemei. Ezzel párhuzamosan további kereskedelmi liberalizáció is megvalósult.

A csatlakozási tárgyalások kezdeti szakaszában a közösségi jogszabályok átvizsgálása, az úgynevezett "acquis screening"² történt. Ebben az időszakban a tárgyaló felek áttekintették az Európai Unió 1998-2002 közötti 31 fejezetben összefoglalt jogszabályait. Amennyiben az Európai Parlament hozzájárult, a tagállamok és a jelölt ország aláírták a csatlakozási szerződést, amit minden érintett országnak ratifikálni kellett. A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium a tárgyalások során három területért felelt: mezőgazdaság, halászat és regionális politika.

A mezőgazdasági csatlakozási tárgyalások első szakasza, az *acquis communautaire* átvilágítása 1998. szeptember és 1999. november között zajlott. Ezen időszak alatt a magyar mezőgazdasági tárgyalási álláspontot kifejlesztették a fő tárgyalási témákkal kapcsolatban, amit 1999. november 29-én Brüsszelben bemutattak. A 2002. március 21-én megtartott főtárgyalói fordulón az Európai Bizottság a növény- és állategészségügyi részfejezeteket további tárgyalást nem igénylőnek minősítette, elfogadva ezzel

¹ Az Európai Unió jogszabályainak összessége. Az új belépőknek vállalniuk kell, hogy a csatlakozás pillanatától vagy hosszabb-rövidebb átmeneti idő után átveszik és alkalmazzák ezeket. Továbbá az *acquis communautaire* a jogszabályok mellett magába foglalja az ezek végrehajtásához szükséges intézményeket (pl. kifizető ügynökség), valamint a jogszabályok végrehajtásának gyakorlatát.

² Az a folyamat, melynek során egy csatlakozni kívánó ország és az Európai Bizottság szakértői a csatlakozási tárgyalások keretében megvizsgálják, hogy az ország jogrendje milyen fokon és mely pontokon felel meg az uniós jogszabályoknak, illetve mely területek igényelnek további közelítést.

Magyarország átmeneti mentességi igényeit, amelyeket az elsőként azon tagjelöltek közül nyújtott be ezekben a területeken.

A tárgyalások során sikerült elérni, hogy a termelési kvóták általában megfeleljenek a 2000-2002 közötti időszakra jellemző magyar termelésnek, sőt, egyes esetekben fejlődési lehetőségeket is biztosítsanak, mint például a gyógynövényágazat vagy az egyéb kisállatok, mint például a nyúl és a galamb.

A csatlakozási szerződés aláírása után, 2003. április 16-án Magyarország aktív megfigyelői státuszt kapott az uniós intézményekben. Ezzel egyidejűleg az agrárminisztérium elindított egy nagyszabású, átfogó termelői felkészítő programot 2003 első félévében, hogy az agrárszereplők felkészüljenek az új körülményekre, rugalmasan alkalmazkodjanak, kihasználják az előnyöket, és elhárítsák a keletkező veszélyeket és kockázatokat. A csatlakozásra, 2004. május 1-jére Magyarországnak be kellett fejeznie a jogharmonizációs és intézményfejlesztési feladatokat.

Magyarország 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, megnyitva az utat a tagállami jogi, politikai és gazdasági integráció felé. Ez a csatlakozás számos területen mélyreható változásokat hozott, különösen az agrárium terén. Az Európai Unió tagsággal járó előnyök és kötelezettségek hatással voltak a magyar mezőgazdaság struktúrájára és működésére. (Európai Unió, 2023)

Az uniós tagsággal Magyarország részese lett az Európai Unió agrártámogatási rendszerének, melynek központi eleme a Közös Agrárpolitika. A KAP az EU agrárpolitikájának alapvető kerete, mely az agrárium támogatását, a vidékfejlesztést és az élelmiszerbiztonságot célozza meg. (Európai Bizottság, 2023)

Az EU-s tagsággal kezdeti folyamatok indultak el az agrárium szerkezetében. Az agrártámogatási rendszerek bevezetése és az uniós források elérhetősége befolyásolta a mezőgazdasági tevékenységek szerveződését és hatékonyságát. Az agrárium modernizációja, technológiai fejlődése és a versenyképesség elősegítése az uniós programok és intézkedések egyik kiemelt célja lett.

2.1.2. Az EU agrártámogatási rendszere

Generációk óta az emberek Európában és azon túl is élvezik a kiváló minőségű élelmiszerek széles választékát. Ez nem véletlenül történt. Az EU közös agrárpolitikája volt az, amely a pusztító háborúk és éhínségek évei után először vezetett be olyan szabályokat a tagállamok számára, amelyek támogatják a mezőgazdasági ágazatot.

A KAP néven ismert politika évtizedek alatt fejlődött, hogy megfeleljen a változó piacnak, a fogyasztói igényeknek és olyan tényezőknek, mint az éghajlatváltozás és a fenntartható fejlődés szükségessége. Közel hetven évvel születése óta a KAP ma már az EU mezőgazdasági élelmiszertermékeinek nyitott egységes piacát támogatja, megfizethető árakat biztosít, fenntartja a világ egyik legmagasabb biztonsági és környezetvédelmi normáit, és fenntartja a vidéki közösségek életképességét.

2.1.2.1.A Közös Agrárpolitika történelmi háttere

Generációk óta az emberek Európában és azon túl is élvezik a kiváló minőségű élelmiszerek széles választékát. Ez nem véletlenül történt. Az EU közös agrárpolitikája volt az, amely a pusztító háborúk és éhínségek évei után először vezetett be olyan szabályokat a tagállamok számára, amelyek támogatják a mezőgazdasági ágazatot.

A KAP néven ismert politika évtizedek alatt fejlődött, hogy megfeleljen a változó piacnak, a fogyasztói igényeknek és olyan tényezőknek, mint az éghajlatváltozás és a fenntartható fejlődés szükségessége. Közel hetven évvel születése óta a KAP ma már az EU mezőgazdasági élelmiszertermékeinek nyitott egységes piacát támogatja, megfizethető árakat biztosít, fenntartja a világ egyik legmagasabb biztonsági és környezetvédelmi normáit, és fenntartja a vidéki közösségek életképességét.

Az 1957-ben létrehozott Közös Agrárpolitika (KAP) kezdeti célja az agrárium fejlesztése, a mezőgazdasági dolgozók megfelelő jövedelme és életszínvonalának biztosítása, az agrárpiacok stabilizálása, a termelők és fogyasztók védelme, az élelmiszer-ellátás biztonságának garantálása, valamint a fogyasztói igények méltányos árú kielégítése volt. Az első évtizedekben ezek a célok szorosan összekapcsolódtak, és az 1980-as évek elejéig azok közös megvalósítása többé-kevésbé sikeres volt. A miniszterek közötti egyetértés alapján a termelés növelése és hatékonysága mellett kiemelt fontosságúvá vált a környezet és a táj védelme, valamint a vidéki lakosság foglalkoztatása.

Az első évtizedben a KAP a 1970-es évek tervezett vámunióhoz kapcsolódott, és 1968-ra már 17 rendelet lefedte az agrártermékek döntő többségét. Az 1980-as évek elején azonban a közösség mezőgazdasági termelésében komoly változások következtek be. Bizonyos termékek, mint a gabona, tejpor és vaj, olyan jelentős fölöslegeket eredményeztek, hogy csak jelentős költségvetési támogatás mellett lehetett azokat exportálni. 1982-re a KAP aránya a közös költségvetésben elérte a 70%-ot. 1984-ben a tejkvóta bevezetésével és hamarosan rákövetkező cukorkvótával az első termelést korlátozó rendszereket alkalmazták. Ezek az intézkedések előkészítették az 1992-ben

életbe lépett átfogó reformot, amely a termelői árak fokozatos csökkentését hozta magával a termelők részleges kompenzációjával. Ekkor bevezették a kötelező területpihentetést, valamint a GATT Uruguay-forduló megállapodásának hatására az import lefölözéseket vámmal helyettesítették.

A 1993-ban bevezetett egységes belső piac (Single European Market) nemcsak vámmentes kereskedelmet, hanem egységes növény- és állategészségügyi, élelmiszerjogi előírásokat is eredményezett, amelyek közösségi szabályozás alá kerültek. Az Európai Unió 1998-ban elfogadta az "Agenda 2000" dokumentumot, amely újabb reformot vezetett be a KAP területén. Ekkor megszületett az egységes vidékfejlesztési rendelet, és a vidékfejlesztés ezután a KAP második pillérévé vált. 2004-ben Magyarország és további hét új tagállam csatlakozásával jelentősen növekedett az EU mezőgazdasági földterülete és foglalkoztatotti létszáma.

Az 2000-es évek során a Közös Agrárpolitika (KAP) I. pillérén belül fokozatosan csökkent a piaci intézkedések szerepe és támogatása, míg nőtt a közvetlen kifizetéseké. 2009-ben, főként az ázsiai kereslet növekedésének hatására, jelentős ár növekedés és volatilitás következett be, ami visszaemelte az élelmiszert stratégiai terméké. A KAP továbbra is fontos szerepet játszott, ami azt mutatja, hogy a mezőgazdasági támogatások összegei nem csökkentek a viták ellenére sem. A 2014-2020 közötti időszakra szóló költségvetési keret a fenntartható élelmiszertermelés, a természeti erőforrások fenntartható menedzselése, a klímapolitikai intézkedések és a kiegyensúlyozott területi fejlesztés három fő célkitűzésére épült, összesen 398,3 milliárd euró támogatást jelentett.

A KAP 2023-2027-re vonatkozó keretrendszer jelentős késéssel, eredeti tervezett bevezetése helyett 2023. január 1-jén lépett életbe. 2023. január 1-től továbbra is a termelők jövedelembiztonságát szolgálja a korábbi SAPS, mostantól BISS (Basic Income Support for Sustainability) néven ismert föld alapú, alapszintű jövedelemtámogatás. A KAP második pillérében számos régi-új környezetvédelmi intézkedés jelenik meg, mint például az Agrár-környezetgazdálkodási (AKG) vagy a Natura 2000 programok. Az újra induló AKG programban résztvevő gazdálkodók 3 éves kötelezettséget vállalnak arra, hogy területükön meghatározott környezetvédelmi előírásokat teljesítenek.

Az I. pilléres Agrár-ökológiai Program (AÖP) új, évente választható támogatási forma, jövedelemtámogatást nyújtva azoknak a termelőknek, akik a követelményrendszer alapján teljesítik az előírásokat. Az eddig kizárólag mezőgazdaságilag művelt területekre vonatkozó területalapú támogatás 2023-tól újdonságnak számít a biodiverzitást és klímavédelmet elősegítő tájképi vagy nem termelési célú elemek támogatása terén.

A Közös Agrárpolitika szabályrendszerét fokozatosan határozzák meg. Általában hét éves periódusokra oszlanak, melyek a többéves pénzügyi megállapodáshoz igazodnak. A Lisszaboni Szerződés hatályba lépéséig a KAP jogszabályait az Európai Tanács fogadta el. A Szerződés életbelépése óta a KAP is az együtt döntési eljárásrend hatálya alá tartozik. A Tanácsnak és a Parlamentnek először saját intézményükön belül kell megegyezniük a KAP általános szabályairól, majd egymás közötti egyezségekre kell jutniuk a Bizottság által javasolt részletekről. (Vajda, 2023)

2.1.2.2. A KAP finanszírozása

A Közös Agrárpolitika rendszerének alapvető mozzanata a közös finanszírozás. Két pillére osztható: a piaci támogatások és a közvetlen jövedelemtámogatások (ez a KAP első pillére), amelyeket a pénzügyi szolidaritás elve alapján teljes egészében a közös költségvetés fedez. Az agrárstruktúra-politika, majd a vidékfejlesztés (a második pillér) finanszírozása az addicionalitás elve szerint történik, annak forrásait részben a közös, részben a nemzeti költségvetések fedezik.

Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapot (EMOGA) az Európai Unió Mezőgazdasági Alapja (EUMSZ) 40. cikk (3) bekezdése alapján hozták létre 1962-ben. Az EMOGA két részlegre tagolódik: a Garancia Részlegre, amely eredetileg a piaci és az ártámogatási politika eszköze, és az Orientációs Részlegre, amely az agrárstruktúrát átalakító politika (később vidékfejlesztési politika) finanszírozását szolgálja. Az EMOGA gazdálkodott a közös költségvetés legnagyobb részével, egészen a legutóbbi időkig több mint 50%-ával. Az arány az 1970-es években még meghaladta a közös költségvetés 80%-át, majd a KAP kiigazításával és reformjával szorosan összefüggésben fokozatosan mérséklődött. (Halmai, 2020)

2.1.3. Az agrárium átalakulásának kezdeti folyamatai az EU-s tagság alatt

Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz előtti időszakban kiemelt figyelmet fordított az agrártámogatási rendszer átalakítására. Ennek keretében számos célt tűztek ki maguk elé, beleértve a hazai rendszer egyszerűsítését, az uniós harmonizáció elérését, valamint az agrártermelők részére történő közösségi adminisztráció és jogszabályi előírások megismerését és elsajátítását. Ezen kívül a mezőgazdaság és egyes ágazatok versenyképességének növelése is kiemelt célkitűzéseik közé tartozott.

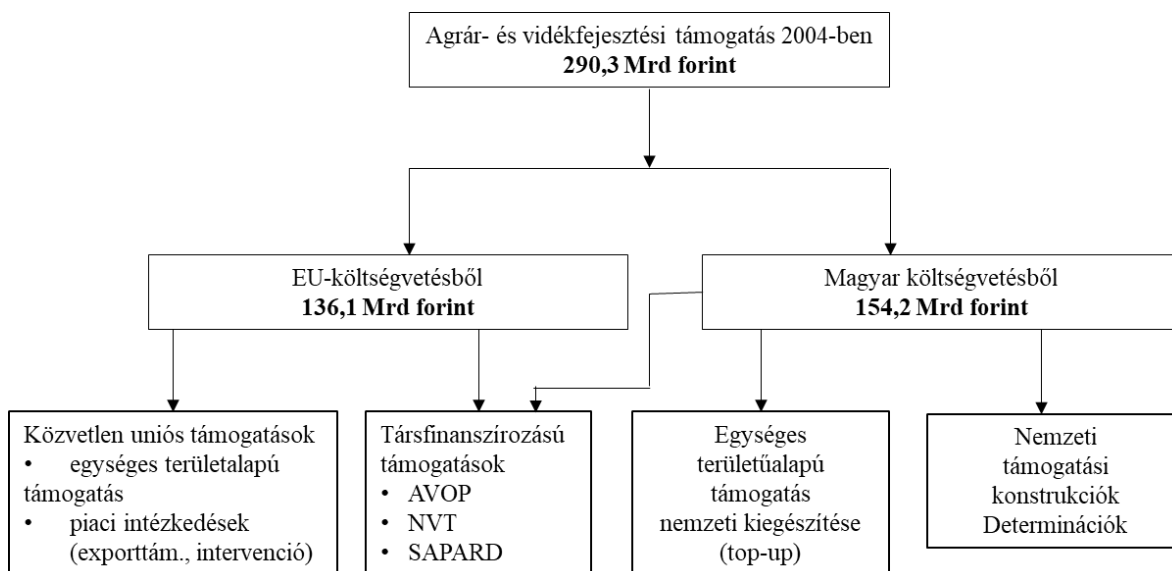
Az 1999-2003 közötti időszak elemzése rávilágít arra, hogy a támogatások struktúrája az említett célkitűzések jegyében alakult át. A mezőgazdasági alaptevékenység

fejlesztését szolgáló támogatások összege és aránya jelentősen emelkedett, miközben a mezőgazdasági termelés költségeit csökkentő (jövedelempótló) támogatások szintén nőttek, bár kisebb mértékben. Ugyanakkor csökkent a piacra jutási támogatások súlya, amelyek részben versenytorzító jellegűek voltak, és az ezen célra szánt támogatási összegek mérséklődtek. A támogatási rendszerbe bekerültek a vidékfejlesztési támogatások is, bár ezeknek az összesített támogatásokon belüli súlya nem volt meghatározó.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozással az agrár- és vidékfejlesztési támogatások rendszere struktúrájában és forrásösszetételében változásokat mutatott. A magyar költségvetés 2004-ben összesen 154,2 milliárd forintot különített el az agrárium számára, ezt az uniós források további 136,2 milliárd forinttal egészítették ki. A teljes, 290,3 milliárd forintos támogatási előirányzat 53 milliárddal, azaz 22,4%-kal meghaladta a 2003. évi támogatási keretet.

1. ábra: A 2004. évi agrárköltségvetés szerkezete

(Forrás: Saját szerkesztés, Agrárközgazdasági Intézet, 2004)

A legnagyobb kihívást jelentő probléma 2004-ben a támogatások kifizetési határidőjének eltolódásával kapcsolatos nehézségek voltak: fontos volt biztosítani, hogy a termelők, az Uniós közvetlen támogatások utófinanszírozó jellegével szemben, ne szembe találják magukat megoldhatatlan likviditási problémákkal. Ennek érdekében a kormány egy 100 milliárd forint értékű kedvezményes agrárhitelprogramot hirdetett ki, amely később bővült, így a termelők közel 200 milliárd forint kedvező feltételekkel rendelkező, középlejáratú hitelhez juthattak. A finanszírozási problémák megoldásához további hozzájárulás volt a nemzeti kiegészítő támogatások egy részének előrehozott kifizetése. (AKI, 2004)

1. táblázat: A 2014–2020 közötti többéves pénzügyi terv egyes alapvető elemei*(Forrás: Saját szerkesztés, Európai Bizottság)*

	2007-2013 (milliárd euró)	2014-2020 (milliárd euró)	Változás (milliárd euró)	Változás (%)
EU teljes költségvetése	994	960	-34	97%
KAP-költségvetés	421	373	-48	89%
Közvetlen támogatások (és piaci intézkedések)	319	278	-41	87%
Vidékfejlesztés	98	85	-13	87%
Magyarországra jutó KAP-támogatás	10,5	12,3	1,8	117%
Magyarország részesedése a KAP-támogatásokból (%)	2,36%	3,19%	1%	135%
Magyarország közvetlen támogatási allokációja	6,6	8,9	2,3	135%
Magyarország vidékfejlesztési allokációja	3,9	3,4	-0,5	87%

2.2. Az EU-s támogatások hatása a magyar agrárium szerkezetére**2.2.1. A gazdaságok számának alakulása**

Az 1970 és 2005 közötti időszak a mezőgazdasági tevékenységet végző gazdasági szervezetek számának dinamikus változását mutatta. Az 1970-es és az 1980-as években nagyüzemi összevonások eredményeként látványos csökkenés következett be, majd az 1990-es években az új típusú szervezetek létrejötte ismét növelte a gazdasági szervezetek számát. Az ezredfordulót követő években a gazdálkodási kihívások újbóli szaporodása azonban ismét csökkenéshez vezetett a szervezetek számában. Ugyanakkor 2003-tól 2005-ig szinte alig volt észlelhető változás ezen a területen. Magyarországon 2005. december 1-jén összesen 7900 mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetet számoltak.

A gazdasági szervezetek esetében 2003-2005 között nem tapasztalható jelentős átrendeződés a tevékenységi struktúrában. A gazdasági szervezetek 91%, az egyéni gazdaságok pedig 78%-a rendelkezett gazdaságméretű termőterülettel. A gazdasági szervezetek által használt átlagos termőterület mérete 2005-ben 487 hektár volt, míg az egyéni gazdaságok esetében közelítette a 3,5 hektárt. Jelentős különbségeket mutatnak a két gazdálkodási forma birtokstruktúrájában, ugyanakkor a főbb jellemzők ebben a tekintetben alig változtak 2003 és 2005 között. A gazdasági szervezetek 87%-a olyan termőterületen gazdálkodott, amely egy hektárnál nagyobb, és ezen területük több mint 99%-át művelték meg. A gazdasági szervezetek közel 22%-nak a termőterülete meghaladta

a 300 hektárt, és ebben a méretkategóriában használták fel az összes termőterület 88%-át. Az egyéni gazdaságok 73%-a továbbra is 1 hektárnál kisebb területen gazdálkodott, ez pedig az általuk használt termőterület 5%-át teszi ki. Habár az 50 hektárnál nagyobb területet használó egyéni gazdaságok aránya alig haladja meg az 1%-ot, az általuk művelt terület az egyéni gazdaságok össztermőterületének 44%-át teszi ki.

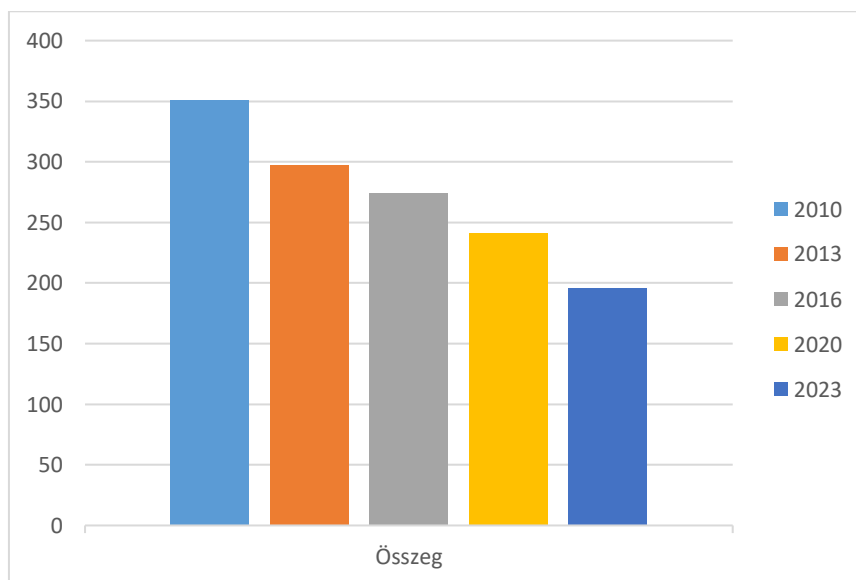
A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2010-ben Magyarországon 8800 gazdasági szervezet és 567 ezer egyéni gazdaság működött mezőgazdasági tevékenységet folytatva. A gazdasági szervezetek számának változása az 2000 és 2007 közötti csökkenést követően kismértékben meghaladta a 2000. évi értéket. Ezzel szemben az egyéni gazdaságok száma változó ütemben folyamatosan csökkent, 2010-ben pedig 40%-kal kevesebb volt, mint tíz évvel korábban. 2010-ben, a gazdasági szervezetek 73%-a használt mezőgazdasági földterületet, átlagos mérete pedig 337 hektár volt. Ezzel szemben az egyéni gazdaságok 9%-a átlagosan 4,6 hektár mezőgazdasági területet művelt. Az ezredforduló óta tapasztalt változások azt mutatják, hogy a gazdasági szervezetek átlagos mezőgazdasági területe 37%-kal csökkent, míg az egyéni gazdaságoké 85%-kal növekedett. A birtokszerkezet tekintetében jelentős eltéréseket figyelhetünk meg a két gazdálkodási forma között. A gazdasági szervezeteknek csaknem 4%-a, az egyéni gazdaságok kétharmada használt 1 hektár vagy annál kisebb mezőgazdasági területet, amely a gazdaságcsoport összes mezőgazdasági területének 0,1, illetve 4%-t jelenti. Míg a gazdasági szervezetek esetében a 300 hektárt meghaladó gazdaság méret domináns, addig az egyéni gazdaságok esetében a 10–300 hektár méretű gazdaságok használták az összes mezőgazdasági terület háromnegyedét.

2023 június 1-jén az országban 196 ezer agrárgazdaság működött az előzetes adatok alapján, ami 45 ezerrel kevesebb, mint három évvel korábban. A gazdaságok számának csökkenése az elmúlt időszakban felgyorsult, és összességében 100 ezerrel csökkent a tíz évvel ezelőtti állapothoz képest. Az elmúlt évek során főként a kisebb mezőgazdasági területtel rendelkező, néhány jószágot tartó gazdaságok hagyták fel mezőgazdasági tevékenységüket, ami birtokméretek és átlagos állatlétszámok további növekedéséhez vezetett. Az elmúlt három év során tovább nőtt a gazdaságok irányítóinak átlagéletkora. A 65 éves és annál idősebb vezetők aránya 2020-hoz képest 35%-ról, 37%-ra emelkedett. A 35 év alatti gazdálkodók aránya változatlanul 4,9% maradt, hasonlóan a 2020-as évhez. Tíz irányítóból 7 férfi, a férfiak aránya a 25–64 év közötti korcsoportokban 73–75%, a 25 év alattiak körében 80%, míg a 65 éves és annál idősebb korosztályban 67%. 2010 óta folyamatosan csökken azoknak a gazdaságirányítóknak az aránya, akik

mezőgazdasági képzettség nélkül vezetik a gazdaságot. 2023-ban arányuk már csak 55% volt, ugyanakkor még mindig több mint 100 ezer gazdaságot irányítanak mezőgazdasági képzettség nélkül. A gazdaságok számának folyamatos csökkenésével párhuzamosan emelkedik a felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők aránya, 2023-ban minden kilencedik irányító ebbe a kategóriába tartozott. A mezőgazdasági terület az ország teljes területének 55%-át teszi ki, ami az uniós tagállamok között kiemelkedő helyet foglal el. A mezőgazdasági terület szerkezetében az elmúlt évek során nem következett be lényeges változás, így annak 82%-a továbbra is a szántóföldet (4,2 millió hektár), míg 16%-a a gyeptermesztési területet (793 ezer hektár) foglalja magában. (KSH, 2005-2023)

2. ábra: A gazdaságok számának alakulása 2010-2023 között (ezer darab)

(Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal)

2.2.2. A növénytermesztés alakulása

Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk várható hatásait elemző tanulmányok egybehangzóan kedvező jövőképet festettek a szántóföldi, különösen a gabonaféléket termelő mezőgazdasági vállalkozások számára. Az ilyen növények vetésterületének növekedését az előző évekhez képest magasabb jövedelem és az ezzel járó kisebb kockázat ösztönözte 2004-ben. A gabonafélék aránya, például a búzáé és a kukoricáé, elérte a szántóterület 70%-át, és különösen ezek a növények birtokolták a terület bővülésének fő részét. Azonban ez a tendencia 2005-ben nem folytatódott. A jelentős túlkínálat miatti értékesítési nehézségek, az intervenciók felvásárlások akadozása, a raktározási problémák és a támogatások késedelmeként óvatosságra intették a gazdaságokat a következő év vetésterület-tervezésében. Ennek eredményeként 2005-ben a búza területe 40 ezer hektárral

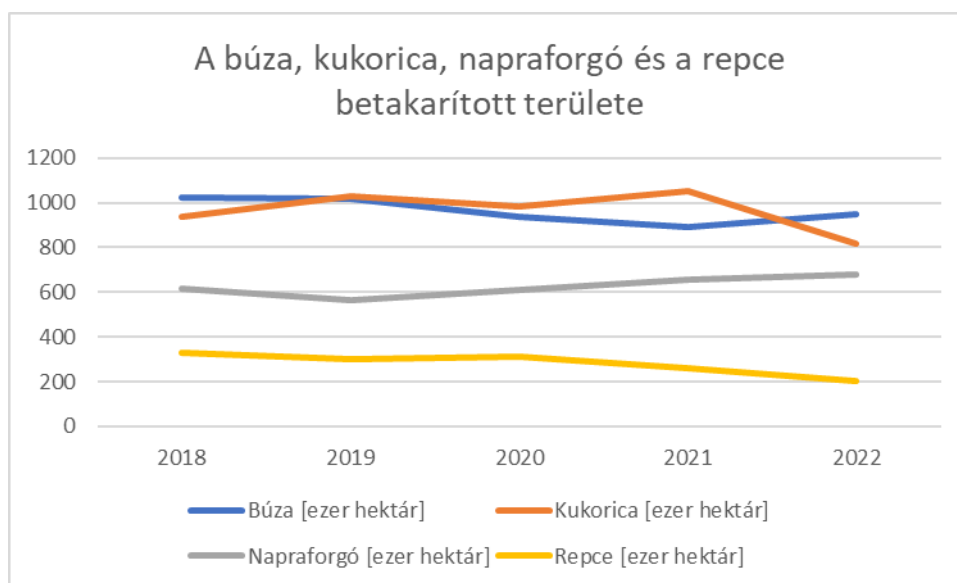
csökkent az előző évhez képest, míg az árpa és zab területe 5%-kal csökkent. A kukorica vetésterülete is csökkent, ha csak 4 ezer hektárral. Az ipari növények közül a cukorrépa területe nem változott, míg a napraforgóé 8%-kal nőtt, elérve az 519 ezer hektárt. Ennek fő oka a 2004. évi magas felvásárlási árak voltak. Így 2005-ben is a gabonafélék domináltak a szántóföldi vetésszerkezetben. (AKI, 2006)

2010-ben a gabona termesztéséből származó betakarított terület 2,6 millió hektár volt, a termés mennyisége pedig 12,3 millió tonna. Ez 11%-os csökkenést jelent a korábbi évhez képest, és 10%-kal marad el az 2005–2009 közötti átlagtól. A termésmennyiség 2009-hez viszonyítva 10%-kal csökkent, és az előző öt év átlagát 13%-kal alulmúlta. Kukoricából 2010-ben 7 millió tonnát takarítottak be, ami közel 8%-kal kevesebb, mint az 2005–2009 közötti átlag. Magyarországon 2010-ben soha nem látott mennyiségű éves csapadék hullott. Az esős időjárás, belvizek és áradások megnehezítették a termények betakarítását, késleltették a növények termésképzését, és a 2011. évi termésre is hatással voltak az őszi munkálatok késleltetése miatt. A repce- és napraforgótáblák virágzás idején ígéretes termést mutattak, de az eső miatt mindkét olajnövény alulteljesítette a várakozásokat. A késői aratás és a túlzott csapadék penészproblémákat okozott, ami minőségi csökkenést eredményezett mindkét növény esetében. Magyarországon 2010-ben 493 ezer hektáron 972,6 ezer tonna napraforgómagot takarítottak be, ami az utóbbi évek legalacsonyabb termése, és a 2008. évi 1,5 millió tonnával összehasonlítva érezhetővé válnak a piaci reakciók. Az 1,97 tonna/hektár termésátlag a legkevesebb az utóbbi években. A repce betakarított területe 262 ezer hektár volt, termése pedig 561 ezer tonna 2010-ben. Az országos 2,14 tonna/hektár termésátlag a legalacsonyabb volt 2003 óta.

A hazai mezőgazdaság termelési szerkezete az utóbbi időszakban az elsősorban szántóföldi növénytermesztés irányába tolódott el. Ennek eredményeként az ágazat rendkívül érzékeny az egyre gyakoribb időjárási szélsőségekre. Az 2022-es év rendkívül száraznak bizonyult a korábbi évekhez képest, és sajnálatos módon hasonló időszakok gyakoribb előfordulására lehet számítani a jövőben. Az 2022-es év különösen alacsony kibocsátása rámutat arra, hogy szükség van a termelési struktúra és technológiák újragondolására. Ellentétben az előző évek tendenciáival, az összes gabonatermésből a búza aránya emelkedett, 48%-ra, míg a kukoricáé csökkent, 32%-ra 2022-ben. A kalászosok közül az árpa termelése (1,5 millió tonna) a legkisebb mértékben, mindössze 10%-kal csökkent (172 ezer tonnával) az előző évhez képest. Ezen növény részesedése a gabonatermésből 12%-ról 18%-ra nőtt az előző évhez képest. (KSH, 2005-2022)

3. ábra: A búza, kukorica, napraforgó és a repce betakarított területe

(Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal)

2. táblázat: A növénytermesztési termények kibocsátása (millió euró)

(Forrás: Saját szerkesztés, Eurostat)

	2000	2004	2010	2015	2020	2023
Európai Unió	152 140,08	163 484,17	195 174,88	215 883,50	220 882,12	274 737,19
Németország	21 652,76	22 751,77	24 863,82	25 279,47	27 530,49	37 279,02
Franciaország	35 636,20	36 679,90	39 163,50	42 523,40	42 746,23	53 667,22
Magyarország	2 404,11	3 804,48	3 475,79	4 668,15	4 939,01	6 144,58
Lengyelország	6 059,33	7 354,81	10 009,60	10 331,10	12 925,06	16 975,03
Románia	4 974,68	9 404,40	10 324,41	9 802,07	10 914,36	14 694,08

2.2.3. Az állattenyésztés alakulása

2005-ben 2 078 gazdasági szervezet (26%) és körülbelül 377 ezer egyéni gazdálkodó (53%) foglalkozott gazdaság méretű állattartással. Az állattartó gazdasági szervezetek száma 6%-kal csökkent 2003 és 2005 között, míg az egyéni gazdaságoké közel egyötödével csökkent, elsősorban a saját fogyasztás célú termelés visszafogásából eredően. A szarvasmarha-állomány csökkenése már az 1980-as években megkezdődött, és a 2005-ös évekig tartott. 2003-ban 714 000, 2005-ben pedig 699 000 szarvasmarhát tartottak. A szarvasmarha- és tehénállomány több mint kétharmada a gazdasági szervezetekben volt. 2005-ben a közel 3.8 millió sertésállomány alig több mint 60%-át a gazdasági szervezeteknél tartották, beleértve az anyakoca-állomány 65%-át is. A sertésállomány visszaesésének fő oka az volt, hogy 2000-től az egyéni gazdálkodók több mint egy millióval csökkentették állományukat. Az állatállomány állatfajok szerinti szerkezetét

ebben az időszakban a gazdasági szervezetekben a szarvasmarha (53%) és a sertésállomány (37%), az egyéni gazdaságokban pedig a szarvasmarha (36%), sertés (34%) és juhállomány (18%) aránya határozta meg.

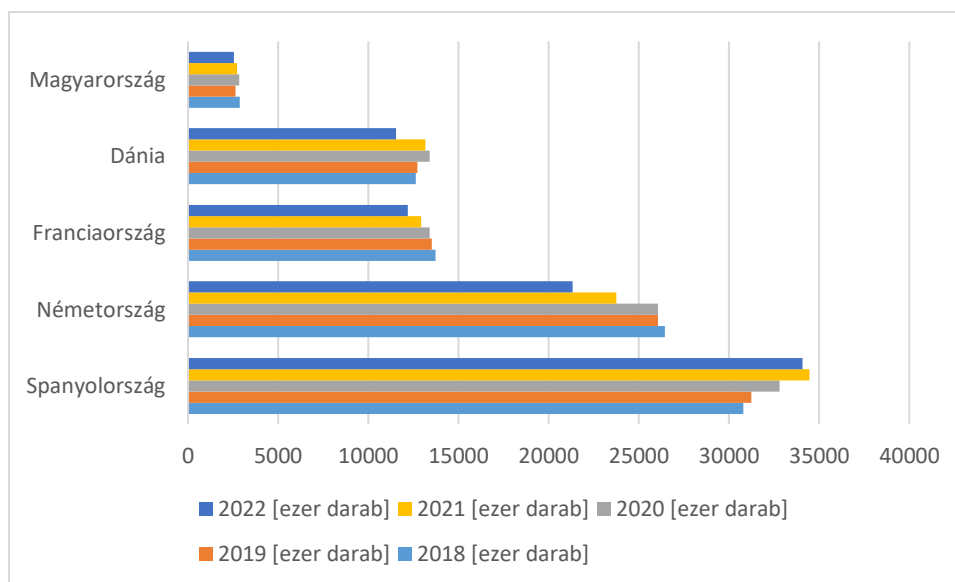
A 2010-es években közel 2080 gazdasági szervezet és mintegy 285 ezer egyéni gazdálkodó foglalkozik állattartással. A gazdasági szervezetek 10%-a, az egyéni gazdaságok 3%-a tart szarvasmarhát. 2000 óta a szarvasmarhát tartó gazdasági szervezetek száma stabil maradt, ugyanakkor az egyéni gazdaságoké majdnem kétharmadával csökkent. Az egyéni gazdaságok száma nem éri el a 19 ezret, míg 2000-ben még 51 ezer felett volt. A szarvasmarha-állomány 2000 és 2010 között 850 ezerről 685 ezerre csökkent. Az állomány kétharmadát a gazdasági szervezetek tartják, ami közel 70%-os arány a 305 ezres tehénállomány esetében, mely létszám 22%-kal kisebb, mint 2000-ben. A sertést a gazdasági szervezetek 6%-a tartja 2010-ben, számuk 38%-kal kisebb a 2000. évinél. Az 184 ezer sertést tartó egyéni gazdaság 2010-ben az egyéni gazdaságok 32%-át jelenti. 2010-ben a sertésállomány nagysága nem érte el a 3,1 milliót. A sertésállomány, különösen az anyakoca-állomány, közel háromnegyedét a gazdasági szervezeteknél tartották. 2000 óta az egyéni gazdálkodók több mint másfél millióval, azaz 62%-kal csökkentették állományukat. A 2010-ben a baromfifélék közül a tyúkfélék és a lúdállomány 44%, illetve 47%-a, a kacsállomány 39%, míg a pulykák mindössze 9%-a tartozott az egyéni gazdaságokhoz. 2000 óta a szarvasmarha-állomány aránya az összes állatállományon belül lényegében nem változott (22%), ugyanakkor a sertéseké a tíz évvel ezelőtti 40%-ról 32%-ra csökkent. A tyúkfélék aránya 23%-ról 27%-ra emelkedett, míg a juhoké és kecskéké összességében 5% volt 2010-ben.

Az uniós tendenciáknak megfelelően 2022 év végére minden jelentős mezőgazdasági haszonállat esetében csökkenés tapasztalható. A gyenge gabonatermés miatt emelkedett takarmányárak és az energiaárak drasztikus növekedése kedvezőtlenül befolyásolták az állatállomány alakulását, ami jelentős keresletcsökkenést eredményezett. Ezen körülmények hatására több gazdálkodó csökkentette vagy megszüntette állományát. 2022. december 1-jén a szarvasmarha-állomány 885 ezer volt, ami közel 17 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. Ez a szám megegyezik a 2018 decemberi adattal. A tehénállomány 418 ezer egyedre csökkent, több mint 2 ezerrel kevesebb a korábbi évhez képest. A szarvasmarhatartók számában egy év alatt 3%-os csökkenés történt, a számuk 2022. december 1-jén 14 ezer volt. 2022-ben 48 ezer vágómarhát vásároltak fel, ami 19%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A kilogrammonkénti 657 forintos felvásárlási átlagár 36%-kal magasabb volt az előző évhez képest. A sertések száma 2022. december 1-

jén 2,6 millió alatt volt, ezen belül az anyakocák száma 148 ezerre csökkent. Magyarország 2021. január és november között 34,5 ezer tonna élő sertést exportált. A főbb célországok közé tartozott Románia, Ausztria és Hollandia, az export 80%-a ezekbe az országokba irányult. A csökkenő export mellett az import 15%-kal emelkedett, elérve a 147,8 ezer tonnát, így a hús terén a korábbi évek nettó exportőr szerepe után az export és import volumene lényegében kiegyenlítődt. A baromfiállomány 2022. december 1-jén 29,1 millió volt, a juhállomány 872 ezer, az anyajuhok száma pedig 693 ezer volt. (KSH, 2005-2022)

4. ábra: A sertésállomány alakulása az Európai Unióban

(Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal)

3. táblázat: Az állattenyésztés kibocsátása (millió euró)

(Forrás: Saját szerkesztés, Eurostat)

	2000	2004	2010	2015	2020	2023	2023/2004	EU % (2023)
Európai Unió	116 880,21	118 473,73	143 556,82	165 622,24	158 497,97	214 032,36	181%	
Németország	19 866,41	19 815,71	22 688,26	24 795,76	26 484,47	35 283,74	178%	16%
Franciaország	23 839,20	23 900,70	23 150,90	26 002,07	26 460,27	33 061,26	138%	15%
Magyarország	2 089,69	2 169,01	2 177,54	2 760,11	2 858,23	4 145,62	191%	2%
Lengyelország	5 885,87	6 383,20	9 146,48	11 368,50	12 799,27	19 182,23	301%	9%
Románia	2 992,73	3 465,39	3 635,65	4 020,23	4 047,46	6 035,10	174%	3%

2.3. Az agrárdiplomácia tárgya a kül- és agrárkülpolitika, benne az agrárium és az agrobiznisz szolgálata

Az agrárdiplomácia az agrárágazat nemzetközi tevékenységének állami irányított szegmense; olyan személyekre vonatkozik, akik állami alkalmazásban állnak,

közigazgatásban dolgoznak, és az agrárium területén végzik nemzetközi tevékenységüket. Az agrárium nemzetközi kapcsolataiban mások is részt vesznek (például nemzetközi szervezetekben, agrárkamarákban, külkereskedelemben), de ők nem minősülnek agrárdiplomatáknak. Az agrárdiplomaták sikeres munkáját elősegíti a jó kapcsolat és információcsere ezekkel a szereplőkkel. Az agrárdiplomácia szorosan kapcsolódik a politikai változásokhoz, azonban ez nem gátolja az agrárdiplomaták hivatástudatos tevékenységét. A hivatástudat a magyar agrárium és Magyarország érdekeinek szolgálatához kötődik.

Az agrárdiplomácia a meghatározás szerint a külpolitikai és a külgazdasági stratégiához illeszkedve az agrárgazdaság sajátos érdekeit szolgáló, állami irányítású nemzetközi tevékenység. Alapvető formái: a bilaterális és a multilaterális kapcsolatok, és sajátos multilaterális formaként az Európai Unió.

Célja a nemzeti érdekek érvényesítése a globális kihívásokra adott válaszok keretében, például gazdasági növekedés, élelmezésbiztonság, környezetvédelem, klímaváltozás, természeti és humán erőforrások hasznosítása, fenntarthatóság (reziliens gazdaság, körkörös gazdaság), valamint a digitalizáció. Emellett elősegíti a kedvező nemzetközi feltételeket a magyar agrárgazdaság fejlődéséhez, a termelés és az export növeléséhez, a vidéki foglalkoztatáshoz, és a vidéki életszínvonal emelkedéséhez. (Vajda, 2023)

2.3.1. A magyar agrárdiplomáciai kapcsolatok

A magyar agrárdiplomáciai kapcsolatok komplex hálózatát alkotják, melyek a hazai agrárium nemzetközi porondon való megjelenését, érdekeinek képviseletét és az agrárgazdaság nemzetközi kapcsolatait szolgálják. Az agrárdiplomácia szerves részét képezi a magyar külpolitikai és külgazdasági stratégiának, melynek célja a hazai agrárszektor versenyképességének növelése, valamint a fenntartható fejlődés és a globális kihívásokhoz való alkalmazkodás elősegítése. Ebben az összefüggésben a magyar agrárdiplomaták kétoldalú és többoldalú kapcsolatokon keresztül tevékenykednek, részt vesznek nemzetközi tárgyalásokon és szervezetekben annak érdekében, hogy elősegítsék a hazai agrárium növekedését, élelmezésbiztonságát, környezetvédelmét és fenntarthatóságát.

2.3.1.1. A bilaterális agrárdiplomáciai kapcsolatok

A kétoldalú kapcsolatok kialakítása során kiemelt figyelmet fordít az agrárdiplomata az üzleti kapcsolatok fejlesztésére és a magyar export elősegítésére. Főbb területeink közé tartoznak a Keleti Nyitás keretében Oroszország és Ukrajna (a háborútól független időszakokban), valamint a Türk Államok Szervezete tagjai, a Távol-Kelet régiója (Kína, Japán, Dél-Korea), a Déli Nyitás keretében pedig Afrika, különös hangsúllyal Egyiptom és a Maghreb-országok, valamint a Nyugat-Balkán, ahol érdeklődés mutatkozik a magyar EU-csatlakozás tapasztalatai iránt. Ezekben a régiókban nem csupán a magyar mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre, hanem teljes termelési rendszerekre, szaktanácsadásra, valamint agrárpolitikai ismeretek átadására is szükség van.

A kétoldalú agrárdiplomáciai kapcsolatok közé tartoznak a gazdasági vegyesbizottságok vagy kormányközi bizottságok, valamint az önállóan vagy a GVB-k keretében működő mezőgazdasági munkacsoportok. Az OMÉK, vagyis a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás külön említést érdemel ebben a kontextusban. Mind a hazai, mind a külföldi élelmiszer-kiállításokon és vásárokon a hazai agrárdiplomaták és az agrárattasék jelentős szerepet játszanak a két- és többoldalú találkozók előkészítésében és lebonyolításában, valamint az üzleti kapcsolatok kialakításában és fejlesztésében. Magyarország aktívan részt vesz számos nemzetközi mezőgazdasági és élelmiszeripari kiállításon és vásáron, például Berlinben, Amszterdamban, Párizsban és Moszkvában.

Az agrárdiplomácia fontos területe az állat- és növényegészségi egyezmények kötése és azok figyelemmel kísérése, mivel ezek elengedhetetlenek a kereskedelmi kapcsolatok fenntartásához és fejlesztéséhez.

Összefoglalva a bilaterális kapcsolatok célja a magyar mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek, termelési rendszerek, szaktanácsadás, az agrárpolitikai tapasztalataink átadása. (Vajda, 2023)

2.3.1.2. A multilaterális agrárdiplomáciai kapcsolatok

A multilaterális agrárdiplomácia jelentős része az ENSZ keretén belül zajlik. Az ENSZ római székhelyén működik az Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezet (FAO), a Világélelmezési Program (WFP), a Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap (IFAD), a Világkereskedelmi Szervezet (WTO), a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), valamint a Világélelmezés-biztonsági Bizottság (CFS).

Az agrárdiplomácia egyik kulcsterülete a FAO, azaz az Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezet, amely kiemelkedik a nemzetközi szervezetek közül ezen a területen. Az ENSZ szerepe különösen hangsúlyos volt a második világháború utáni

időszakban, amikor a békés világ gazdasági és társadalmi rendjének helyreállítására összpontosított. Ebben a kontextusban született meg a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Világszervezet, vagyis a FAO, amelyet 1945. október 6-án alapítottak Quebec City-ben, Kanadában. A FAO mára 197 teljes jogú taggal és két társult taggal rendelkezik. Fő célja az éhezés világméretű leküzdése, hogy minden ember számára elérhető legyen a jó minőségű élelmiszer.

A FAO döntéseit a tagállamok minisztereiből álló, kétévenkénti konferencia hozza, melyet évente kétszer összehívna. Az operatív munkát a római székhelyű Titkárság vezérigazgatója irányítja, melynek napi tevékenységében a Tanács is kiemelt szerepet játszik. A FAO folyamatosan törekszik arra, hogy elősegítse a világ élelmezésbiztonságát és mindenki hozzáférjen a megfelelő minőségű élelmiszerhez. (Kálmán Zoltán, 2023)

A WTO célja multilaterális kereskedelmi megállapodások létrehozása, amelyek áruk, szolgáltatások és szellemi tulajdonok világkereskedelmének liberalizálásán keresztül hozzájárulnak a gazdasági fejlődéshez. A WTO tevékenysége így meghaladja a kétoldalú vagy regionális megállapodások kereteit, amelyek gyakran hátrányosabb piaci feltételeket teremtenek a kívülállók számára. Ugyanakkor a gyakorlatban előfordul, hogy a bilaterális, regionális és multilaterális megállapodások párhuzamosan léteznek, mivel egyes tagállamok időnként speciális feltételekkel kifejezetten az egymás közötti gazdasági kapcsolatokat szeretnék fejleszteni.

1973-ban Magyarország részt vett a Tokiói forduló vámtárgyalásain, melyek következtében sikerült az átlagos vámszintet 16%-ra csökkenteni. Az aktívabb szerepvállalásunkat tapasztalhattuk a következő, 1986-os Uruguayi forduló során, amikor is kezdeményeztük a mezőgazdasági vámok további csökkentését. Magyarország az egyetlen kelet-európai orszákként vett részt az agrártermékek szabad kereskedelmét hirdető ún. cairnsi csoport munkájában.

Az EU-hoz való csatlakozásunkkal párhuzamosan befejeztük e csoportban való részvételünket, de összességében elmondható, hogy a WTO-tagságunk jelentősen segítette hazánk bekapcsolódását a nemzetközi munkamegosztásba. A hazai gazdaság liberalizációjával hozzájárultunk a piacgazdaság kiépítéséhez.

Magyarország már az WTO alapítása, azaz 1995. január 1. óta részt vesz a szervezet munkájában. Az általunk vállalt kötelezettségeknek megfelelően elindítottuk a kereskedelem liberalizációjára irányuló intézkedéseket. A szingapúri miniszteri konferencián 1996-ban, részt vettünk a nemzetközi beruházások kereskedelmi vonatkozásait tárgyaló javaslat kidolgozásában, és támogattuk az új témák, például a

környezetvédelem és a kereskedelem kölcsönhatásainak megvitatását. 1996-tól kezdve aktívan részt vettünk a pénzügyi szolgáltatások liberalizációjában. A WTO főbb elvei közé tartozik a diszkriminációmentesség elve, a nemzeti elbánás elve, legnagyobb kedvezmény elve, valamint az átláthatóság elve. A megállapodások kivételnek tekintik a szabadkereskedelmi társulást és a vámuniót, amennyiben nem jelent az eddigieknél nehezebb feltételeket a kívülállók számára.

A WTO-nak 2023 elején már 164 teljes jogú tagállama és további 24 állam megfigyelői státuszban részesültek. A tagországok a világkereskedelem 96%-át fedik le, beleértve az Európai Uniót és valamennyi tagállamát is.

A WTO központja Genfben található, hasonlóan több más ENSZ szervezethez. Magyarországnak Genfben egy Állandó ENSZ és WTO képvisellete van, ahol az egyik munkatárs felelős a mezőgazdasági ügyekért. (WTO, 2023)

Az ENSZ és az FAO 1961-ben hozta létre a Világélelmezési Programot (World Food Programme - WFP), eredetileg egy hároméves kísérleti időszakra, az ENSZ keretein belüli élelmiszer-segélyezés céljából. Napjainkra a WFP a világ legnagyobb humanitárius élelmiszer-segélyező szervezetévé vált, melynek küldetése az éhezés felszámolása. Magyarország már a kezdetektől aktív tagja volt a végrehajtó bizottságnak, és 2015 óta folyamatosan részt vesz ebben a testületben. 2017-ben a magyar állandó képviselőt, Kálmán Zoltánt, az elnökhelyettesi pozícióba választották, majd 2018-ban az elnöki tisztséget is betöltötte.

A magyar kapcsolatok a WFP-vel kiegyensúlyozottak és erősek, és a szoros együttműködés továbbra is folyamatos.

A Világélelmezés-biztonsági Bizottságot (Committee on World Food Security - CFS) 1974-ben alapították, a római székhellyel, és üléseit Rómában tartja. Ez a kormányközeli testület egy inkluzív, sokszereplős platformként működik, amelybe a kormányok képviselői mellett bevonódnak civil szervezetek, a privátszektor, gazdaszervezetek, tudományos kutatók, valamint az ENSZ-szervezetek (FAO, WHO, IFAD, WFP) és a Világbank képviselői is.

Magyarország stratégiai tervezésében kulcsszerepet kapnak a természetalapú megoldások, mivel az ökoszisztémák védelme, helyreállítása és fenntartható kezelése nemcsak a klímavédelemben és a biodiverzitás megőrzésében játszik kiemelt szerepet, hanem hozzájárul a víz- és élelmezésbiztonsághoz is. Ebben az összefüggésben különösen fontos lépés a 2030-ig terjedő időszakra vonatkozó Nemzeti Biodiverzitási Stratégia véglegesítése Magyarországon. (Ökrös, 2022)

A Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap (International Fund for Agricultural Development – IFAD) 1977-ben jött létre, az 1974-es Világ Élelmezési Konferencia döntése alapján, mint az ENSZ szakosított szervezete. A szervezet főként a tagországok önkéntes felajánlásaiból, 3 éves ún. Feltöltési Periódusokhoz történő hozzájárulások alapján működik. Alaptevékenysége az, hogy hosszú távú, kedvezményes kamatozású hiteleket nyújt a fejlődő országok kormányai számára mezőgazdasági- és vidékfejlesztési programjaik finanszírozására. A szervezet célja a világ mezőgazdaságának strukturális problémáinak orvoslása, mivel nem az élelmiszertermelés a fő kihívás, hanem a szegénység, különösen a vidéki népesség körében.

Magyarország az első kelet európai orszákként csatlakozott a szervezethez 2011-ben (kivéve Romániát, amely már a hetvenes években belépett, kedvezményezettként). Ez politikailag jelentős lépés volt, jelentősen növelve Magyarország presztízsét az EU-tagállamok, valamint más kontinensek országai szemében. 2014-ben az ENSZ Dél-Dél Együttműködés (UNOSSC) Iroda igazgatója felkérte a Földművelésügyi Minisztériumot, hogy vegyen részt az ENSZ Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap (IFAD) által finanszírozott regionális fejlesztési projektekben. Ezen lehetőséggel kapcsolatban csak Magyarországot keresték meg a régióból (EU-tagállamok közül). (IFAD, 2023)

Az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) 1960 decemberében alakult meg az OEEC (Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet, 1948) jogutódjaként, és ma már egy globális nemzetközi szervezetként működik. Magyarország 1993 decemberében beadott kérelme után 1996 májusában vált tagjává.

Az OECD célja olyan politikák elősegítése, amelyek javítják az egész világ népességének gazdasági és társadalmi jólétét. A szervezet munkájában kormányok vesznek részt, akik tapasztalatokat cserélnek és megoldásokat keresnek közös problémákra. A Miniszterek Tanácsa a legmagasabb fórum, és összesen mintegy 250 bizottság és munkacsoport működik.

Az OECD munkájában az Agrármisztérium és háttér intézményei is részt vesznek. Párizsban, az OECD központjában Magyarország nagyköveti rangú diplomata irányítja a képviselőt, amely kapcsolatot tart a Kereskedelmi és Mezőgazdasági Igazgatósággal is.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta az OECD munkájában való részvételünk intenzitása csökkent, mivel a nemzetközi agrárpolitikai színtér erőteljesen áttevődött az EU-ra a Közös Agrárpolitika miatt.

Egyéb multinacionális kapcsolatok közé tartozik a Visegrádi Négyek regionális együttműködése, amely Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország között jött

létre. Az együttműködés kialakítására 1991. február 15-én került sor, amikor Vaclav Havel csehszlovák, Lech Walesa lengyel és Antall József magyar miniszterelnökök megállapodtak a három, 1993 óta négy állam együttműködéséről az európai integráció felé vezető úton.

A fő célkitűzés a demokrácia és stabilitás erősítése a közép-európai térségben. Az együttműködés jelenlegi kereteit a Miniszterelnökök 1999. májusi pozsonyi találkozóján rögzítették. A mezőgazdasági miniszterek évente általában kétszer találkoznak, gyakran más szomszédos országok agrárminisztereivel együtt. A találkozók fő témái közé tartozik az EU Közös Agrárpolitikájában való részvétel koordinációja és a nemzeti agrárpolitikai tapasztalatok megosztása. Az utóbbi években kiemelt figyelmet kapott a V4 országok közötti kétoldalú kereskedelmi és beruházási kapcsolatok erősítése.

A V4 országok jelentőségét mutatja, hogy a négy ország találkozóit gyakran kiterjednek Romániára, Bulgáriára és Szlovéniára, sőt, időnként Franciaország és Németország is érdeklődést mutatnak a V4 országokkal való kapcsolatok iránt.

Az együttműködés nemcsak kormányi szinten, hanem nemzeti parlamentek és agrárkamarák részvételével is megvalósul. Az agrárkamarák fontos támogatói az agrárdiplomáciai kezdeményezéseknek. Emellett a Magyar Közgazdasági Társaság szintjén is működik a V4 együttműködés. (Vajda, 2023)

2.3.2. *A magyar agrárgazdaság és a Közös Agrárpolitika*

Az EGK-t (Európai Gazdasági Közösség) alapító hat tagállam a Római Szerződésben rögzítette, hogy létre kell hozni a közös agrárpolitikát (KAP), meghatározva az öt fő célkitűzést és az ezek eléréséhez szükséges eszközöket. A szerződés 1. mellékletében felsorolták a KAP hatálya alá tartozó termékeket. A KAP fő célkitűzései 1958 óta állandóak, bár azok egymáshoz viszonyított aránya idővel változott. Ezek a célok a termelékenység növelése, elfogadható életszínvonal biztosítása a gazdáknak, piacok stabilitása, jó élelmiszer-ellátás a fogyasztóknak és megfizethető árú élelmiszer.

A magyar agrárgazdaság és a KAP három fő szakaszra osztható. Az I. szakaszban, a belépés előtt (2004. május 1.), a magyar agrár jogszabályokat és az intézményrendszert fokozatosan igazították a KAP-hoz. A célok ugyan hasonlóak voltak, de az eszközök, támogatások és intézmények között jelentős különbségek mutatkoztak az eltérő fejlődési pályák miatt. A II. szakasz (2004-2006) során részletesen végrehajtották az adaptációs folyamatot, ám az átmeneti időszak nehézségekkel járt. A III. szakaszban Magyarország aktívan részt vett a KAP formálásában és döntéshozatali rendszerében. Felismerték a közös

és a nemzeti agrárpolitika határait, és a nemzeti agrárpolitikai célokat fokozottabban érvényesítették.

A KAP ma sem terjed ki az agrárpolitika minden területére. A nemzeti szabályozás érvényesül például a termőföldpolitikában, birtokpolitikában, adópolitikában, társadalombiztosításban, valamint az agrár-oktatásban, képzésben, kutatásban és marketingben. A KAP és a nemzeti szabályozások együttesen megfelelő mozgásteret biztosítanak a nemzeti agrársajátosságok és agrárpolitikai célok érvényesítésére.

A 2023-27 időszakban a KAP I. pillérének teljes költségvetése 6,809 milliárd euró, melyből a közvetlen támogatásokra 6,632 milliárd eurót fordítanak, teljes egészében uniós forrásokból. A II. pillér vidékfejlesztésre 7,922 milliárd eurót különítettek el, amelyből csak 20,6% származik uniós forrásból, a fennmaradó 79,4%-át hazai forrásból finanszírozzák. Ennek teljes összege 6,287 milliárd euró a következő 5 évre. (Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, 2023)

A közös piacnak jelentős előnye és lehetősége van az Európai Unió kutatási és oktatási területeibe való integrálódásban, amelyre Magyarország hosszú ideig aktívan törekedett. Egy másik előny, a támogatások kiszámíthatósága, amely a gazdák számára az EU-csatlakozás előtt ismeretlen volt. Ha a magyar agrárpolitika mozgási terét vizsgáljuk, akkor segítség a gazdák számára, hogy évente 25 százaléknyi uniós forrás csoportosítható át a kettes pillérből az egyesbe. Az első pilléren belül a tagállam - bizonyos korlátok között - maga a tagállam határozhatja meg, mekkora támogatást és milyen feltételekkel biztosít a gazdák számára. Az látható, hogy a 2023–2027-es KAP ciklusban kiemelt figyelmet fordítanak a fenntarthatóságra és a biológiai sokféleségre.

Munkám során is egyre többen találkozom a fenntarthatósági kérdéssel. A K&H fenntarthatósági index az agrárcégek jelenlegi fenntarthatósági gyakorlatáról ad képet. A felmérés rámutat, hogy messze vagyunk attól, hogy az agrárágazat fenntartható módon működjön. Alig minden tizedik (11%) cégnek van írásos fenntarthatósági stratégiája, és egyelőre inkább eseti jelleggel foglalkoznak ezzel a témával (39%). (K&H fenntarthatósági index, 2023)

Az EU karbonkibocsátási elvárásaival kapcsolatban azonban tájékozott a szektor: 90% hallott már a célkitűzésekről, 72% pedig tisztában is van azok tartalmával. A saját cég karbonlábnyomát azonban a túlnyomó többség nem számszerűsíti. (K&H fenntarthatósági index, 2023)

A K&H elkötelezett a hosszú távú, fenntartható fejlődés iránt, és aktívan hozzájárul a zöld gazdaságra való átállás folyamatához. A fenntarthatóság ma már nem csupán

szabályozói és fogyasztói elvárás, hanem a hatékony működés kulcsa is, különösen a magas energiaköltségek miatt.

A K&H agrár CO2 kalkulátor a tudományos kritériumokat használva, amelyeket az Agrárközgazdasági Intézet hitelesített, segít abban, hogy az agrárvállalkozás karbonlábnyomát számszerűsítse. Ezzel megfelelhethet a kor és a vevői igényeknek, valamint a beszámolási kötelezettségeknek. Illetve várható, hogy a következő KAP ciklusban már a támogatások bizonyos fenntarthatósági feltételekhez lesznek kötve. Úgy gondolom, hogy az agrárdiplomaták feladata a következő években kiemelten fontos lesz fenntarthatósági témakörben. Az edukáció és tudásmegosztás egyre hangsúlyosabb lesz.

2.3.3. Az EU tagság hatása a magyar agrárgazdaságra

Tegyük fel a kérdést: „Utólag megítélve kellett-e nekünk ez az EU-tagság?”, amire a válasz határozott igen. Különösen a mezőgazdaság szempontjából, nemcsak azért, mert több támogatáshoz jutott hazánk, hanem azért, mert a magyar gazdatársadalom elsajátított egy sokkal nyugatosabb, egy sokkal szabálykövetőbb viselkedési kultúrát a támogatásokkal szemben. Továbbá a KAP jelentős szerepet játszott a belső piac szabályozásában, meghatározta a külkereskedelmi forgalom közös kereteit, és elősegítette számos egyéb piaci intézkedés és szabályozás megvalósulását. Ezenkívül a gazdaságpolitikában az EU keretei között sokkal nagyobb súlyt kapott a mezőgazdaság, mint amit kapott volna, ha nem vagyunk tagjai az Európai Uniónak.

Figyelmeztető az is, hogy határozott az elmaradásunk a velünk együtt csatlakozó országokkal szemben, és ennek oka az, hogy nem tudtuk a későn jövők előnyét úgy kihasználni, mint ők, vagyis azt, hogy egy adott fejlettségi szintről egy magasabbra sokkal gyorsabban lehet eljutni, ha fel tudjuk használni a korábban ezt az utat már bejárók tapasztalatait.

4. táblázat: A mezőgazdasági termékek kibocsátása (millió euró)

(Forrás: Saját szerkesztés, Eurostat)

TIME	2000	2004	2010	2015	2020	2023	2023/2004	EU % (2023)
Európai Unió	269 020,29	281 957,90	338 731,70	381 505,74	379 380,09	488 769,55	173%	
Németország	41 519,17	42 567,48	47 552,08	50 075,24	54 014,96	72 562,76	170%	15%
Franciaország	59 475,40	60 580,60	62 314,40	68 525,47	69 206,50	86 728,48	143%	18%
Magyarország	4 493,80	5 973,49	5 653,33	7 428,26	7 797,24	10 290,20	172%	2%
Hollandia	18 580,27	18 567,86	22 059,72	23 535,08	24 587,18	31 043,04	167%	6%
Lengyelország	11 945,20	13 738,00	19 156,08	21 699,60	25 724,33	36 157,25	263%	7%
Románia	7 967,41	12 869,79	13 960,06	13 822,30	14 961,83	20 729,18	161%	4%

Az ágazat támogatása is jelentősen nőtt, és ennek a hatalmas összegnek a felhasználás-hatékonysága kulcskérdés.

Egyre nagyobb problémává válik a mezőgazdaság gabona- és olajosnövény centrikussága. Ez már a XX. század elejétől kialakult probléma, de a koncentráció mértéke az elmúlt 20 évben is növekedett. Ezek a növénytermesztés meghatározó ágazatai a leginkább kitettek az éghajlatváltozásnak.

Visszaesett az öntözött területek nagysága. Tehát komoly előrelépésre van szükség, mert az egyik legjobb, leghatékonyabb befektetés, legjobban megtérülő beruházás az öntözésfejlesztés.

5. táblázat: Öntözés régió szerint

(Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal)

Területi egység neve	Területi egység szintje	2004	2005	2010	2015	2020	2021	2022
Legalább egyszer öntözött alapterület, ha								
Budapest	főváros, régió	3 364	610	710	996	24	128	61
Pest	vármegye, régió	6 046	4 527	2 980	1 647	3 555	3 155	3 387
Közép-Magyarország	nagyregió	9 410	5 137	3 690	2 643	3 579	3 283	3 448
Közép-Dunántúl	regió	6 073	3 087	1 962	4 281	2 242	3 025	4 102
Nyugat-Dunántúl	regió	4 255	4 239	2 447	2 595	4 358	4 287	4 912
Dél-Dunántúl	regió	5 582	4 263	2 911	5 169	8 248	6 103	6 339
Dunántúl	nagyregió	15 911	11 589	7 320	12 044	14 847	13 415	15 353
Észak-Magyarország	regió	3 023	2 421	838	2 240	3 247	2 858	2 524
Észak-Alföld	regió	43 575	24 999	14 198	31 690	41 010	46 378	57 409
Dél-Alföld	regió	48 676	31 015	18 812	31 911	49 167	44 571	54 392
Alföld és Észak	nagyregió	95 275	58 435	33 848	65 842	93 424	93 808	114 324
Ország összesen	ország	120 596	75 161	44 858	80 529	111 850	110 506	133 126

A harmadik terület, ahol fejlesztéseket kéne végrehajtani az a élelmiszeripar. Nagy fejlesztések végrehajtására lenne szükség, méghozzá átgondoltan, mert a lengyel gazdaság sikerei szakértők szerint, elsősorban az élelmiszeriparnak, a külföldi tőkebefektetésnek köszönhetőek. Lengyelország be tudta futni azt a pályát, amit Magyarországnak kellett volna, vagyis disztribúciós központtá vált.

6. táblázat: Élelmiszeripar helyzete a nemzetgazdaságban

(Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal)

Év	Élelmiszer, ital, dohánytermék gyártás részaránya (%)		
	a bruttó hozzáadott érték termelésben	a beruházásban	a foglalkoztatásban
2005	2,6	2,7	3,6
2010	2,3	2,2	3,3
2015	2,2	2,2	3,3
2016	2,2	3,6	3,3
2017	2,1	3	3,3
2018	2,1	2,8	3,2
2019	2	2,3	3,2

Tehát föl kell tenni a kérdést, hogy vajon reális pálya az, hogy disztribúciós központtá válunk élelmiszer-feldolgozás területén, illetve ugyanilyen fontos kérdés, hogy milyen arányban és mely vállalkozói rétegeknél fókuszáljuk a tömegtermelésre vagy a rés piacokra a termékfejlesztést. (Kapronczai, 2023)

7. táblázat: Az EU tagság hatása a magyar agrárgazdaságra

(Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal, Agrárközgazdasági Intézet)

Megnevezés	2003	2010	2018	2020	2020/2003
Mezőgazdaság bruttó termelési érték, folyó áron (millió HUF)	1 416	1 687	2 720	2 950	208%
Export (mezőgazdaság + élelmiszeripar, millió EUR)	2 850	5 790	8 037	9 644	338%
Import (mezőgazdaság + élelmiszeripar, millió EUR)	1 489	3 698	5 160	6 448	433%
Egyenleg (millió EUR)	1 361	2 091	2 869	3 196	235%
Szántóterület (ezer hektár)	4 516	4 322	4 334	4 037	89%
Búzatermelés (ezer tonna)	2 941	3 745	5 258	5 121	174%
Kukoricatermelés (ezer tonna)	4 532	6 985	7 977	8 414	186%
Sertéslétszám (ezer darab)	4 913	3 169	2 871	2 850	58%
Szarvasmarha létszám (ezer darab)	739	682	885	933	126%
Összes húsféle termelése (ezer tonna)	1 059	870	1 037	1 093	103%

3. SAJÁT KUTATÁS

3.1. Anyag és módszertan

Dolgozatom célja a hazai bankrendszer szerepének mélyreható elemzése az agrárium szerkezeti alakulásában, miközben hangsúlyozom az agrár- és pénzügyi szektor közötti erősítés potenciálját és irányait. Ahhoz, hogy a témakört alaposan feltárjam,

kiemelten fontos volt megérteni a bankok stratégiai pozícióját és hatásmechanizmusait a magyar mezőgazdasági szektorban.

Az átfogó és reprezentatív válaszok megszerzése, valamint a megfelelő következtetések levonása érdekében egy szekunder és egy primer kutatást is elvégeztem. A szekunder kutatás során főként korábbi szakirodalmakból és a Magyar Nemzeti Bank (MNB), valamint a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatbázisából származó információkra támaszkodtam. Ennek révén átfogó képet kaptam a magyar bankrendszer agrár-orientált hitelállományának alakulásáról és az ágazatot jellemző főbb gazdasági mutatókról.

A primer kutatás keretében interjúkat készítettem agrár banki szakértőkkel, valamint a londoni agrárdiplomata asszonnyal. Az agrár banki szakértőknek ugyanazokat a kérdéseket tettem fel (lásd a banki szakértői interjúk részleteit az 1. mellékletben), míg a londoni agrárdiplomata asszonynak specifikusan az agrárdiplomácia és a pénzügyi szektor közötti kapcsolatokat érintő kérdéseket intéztem (lásd a 2. mellékletet).

Az interjúkat személyesen folytattam az agrár banki szakértőkkel, míg a londoni agrárdiplomata asszonnyal írásban kommunikáltam.

A dolgozat első részeként a szekunder kutatás eredményeit mutatom be. Ez a módszer olyan adatok felhasználását jelenti, melyeket korábban már más céllal gyűjtöttek. A szekunder kutatás főként az adatok előkészítésére, a kutatási probléma pontosítására, hipotézisek felállítására és a kutatási terv kialakítására szolgál.

A szekunder kutatások során a kutatóknak számos forrás áll rendelkezésükre, beleértve az internetet, könyvtárakat, statisztikai adatbázisokat, szakértői véleményeket és piaci jelentéseket. Fontos, hogy a kutatók kritikusan értékeljék az ilyen adatokat, és meghatározzák relevanciájukat a kutatási probléma szempontjából.

A szekunder kutatás áttekintését követően ismertetem a primer kutatás eredményeit. A primer kutatás egy olyan adatgyűjtési módszer, amely célzottan gyűjti az információt egy meghatározott kérdéskör vizsgálata érdekében. Bár a primer kutatás a szekunder kutatásra támaszkodik, azaz az előzőleg elvégzett irodalmi áttekintésekre, új gondolatokat és perspektívákat hoz létre, melyeket érdemes alaposan vizsgálni.

A primer kutatás eszközei közé tartozik például az interjú, mely lehet személyes vagy telefonos. Ez a módszer lehetővé teszi a kutatók számára, hogy közvetlen visszajelzéseket kapjanak a megkérdezettektől, és részletesebben megértsék a vizsgált témával kapcsolatos tapasztalatokat és véleményeket. (Marketing Blogger)

Összefoglalva, mindkét módszer az információgyűjtésre irányul, de eltérő módon történik az adatgyűjtés és az adatok felhasználása.

A dolgozatomban a szakirodalom, a korábbi vizsgálatok, a korábbi saját gyakorlati tapasztalataim, valamint az előzetes kutatásaim alapján az alábbi hipotézisek igazolására/elvetésére törekszem:

- 1. Hipotézis:** A bankok stratégiai szerepet játszanak a magyar agrár- és élelmiszeriparban.
- 2. Hipotézis:** Az agrárszektor az egyik legjobban hitelezhető ágazat a bankok számára.
- 3. Hipotézis:** A növénytermesztés dinamikusabb fejlődést mutat az állattenyésztéshez képest, mely hatással van a banki hitelezés struktúrájára és működésére.
- 4. Hipotézis:** Szükség van a bankok és az agrárdiplomaták közötti kapcsolat elmélyítésére és megerősítésére.

3.2. A kutatás bemutatása

A hazai agrárhitelezés finanszírozási mechanizmusait két fő kategóriába sorolhatjuk: közvetlen banki finanszírozás és közvetett banki finanszírozás. A magyar kereskedelmi bankok az agrárium szereplői számára elsősorban beruházási és fejlesztési hitelekkel kínálnak, valamint éven belüli és éven túli forgóeszköz hitelekkel biztosítanak. Az éven túli hitelek között kiemelkedő fontosságúak a közraktári hitelek és a támogatás-megelőlegező hitelek. Ezenkívül az agrár-folyószámla hitelek is elérhetőek a kereskedelmi bankok termékskálájában.

A mezőgazdasági ágazatban a beruházási és fejlesztési hitelek főként projektek megvalósítását célozzák. A kereskedelmi bankok a hitelképesség mellett elsősorban a projekt megvalósíthatóságát és a vállalkozás által várható hozamát, értékét vizsgálják a

hitelek kockázatértékelése során, és ezek alapján döntenek a hitelszerződés megkötéséről – általában egyedi hitelbírálatok alapján. A forgóeszköz hitelezésnél a hitelintézetek főként a hitelfelvevő hitelképességét veszik alapul a hitelbírálat során.

A beruházási és fejlesztési hitelek általában új vagy használt gépek, berendezések és ingatlanok vásárlására irányulnak az agrárgazdasági szektorban, melyek segítségével a hitelkérelmező gazdálkodók hosszú távú termelékenységüket vagy gazdasági bővülést terveznek elérni. Ezek a hitelek általában hosszú lejáratúak. Gyakorlatban ezek a hitelek az előző évek adózott eredményét és amortizációját előlegezik meg a hitelintézetek a gazdálkodó szervezet jövőben várható pénzáramlására tekintettel.

A forgóeszköz hitel alkalmazása átmeneti forrásbevonást biztosít, amely a forgóeszköz igény ideiglenes kielégítésére szolgál. Általában akkor fordulnak elő ezek a hiteltípusok az agrárium résztvevői körében, amikor a vevői fizetési késedelmek vagy a vállalkozói készletnövekedés miatt az átmeneti bevétel nem fedezi a gazdálkodó kiadását. A közraktári hitelek speciális finanszírozási formát kínálnak, amelyet a minősített közraktár által kiállított közraktári jegy alapján nyújtanak, ezáltal segítve az agrárvállalkozást forgóeszköz-szükségleteinek kielégítésében. Ennek előnye, hogy lehetővé teszi a gazdálkodónak, hogy terményét a betakarítást követő időszakban értékesítse, kedvezőbb feltételek mellett és biztosítva a finanszírozást az átmeneti időszakban is. A támogatás-megelőlegező hitelek elsősorban támogatások és pályázatok előfinanszírozására szolgálnak. (Héri, 2018)

A közvetlen agrárbanki finanszírozás során a nem piaci alapú hitelkínálatot általában a támogatott hitelek és a Magyar Nemzeti Bank (MNB) hitelek nyújtása jellemzi. Az EU csatlakozása óta a tagállami támogatások visszaszorításának követelményei miatt a támogatott agrárhitelek jelentősége és mértéke folyamatosan csökkent, azonban a koronavírus és az orosz-ukrán háború újra hangsúlyossá tették ezt a kérdést a változó kamatkörnyezet miatt.

Az európai uniós agrártámogatások bevezetése lendületet adott az agrárhitelezési piacon tapasztalható dinamikus növekedésnek. Ezt a növekedést tovább ösztönözte, hogy a gazdasági válság ellenére sem sérült meg a termőföld értéke és annak használatán alapuló területalapú támogatások fennmaradása. Az agrárágazat stabilitása és értékállósága miatt egyre nagyobb figyelmet kap a hitelezési szektor részéről.

Az agrárhitelezés mértéke jelenleg növekedő tendenciát mutat, és egyre inkább felkelti a kereskedelmi bankok érdeklődését az agrárágazat iránt. Az agrárhitelezés alakulásáról leginkább a Központi Statisztikai Hivatal és a Magyar Nemzeti Bank által közölt kimutatások alapján tájékozódhatunk.

8. táblázat: Az agrárgazdaság hitelállománya (millió forint)

(Forrás: Saját szerkesztés, Központi Statisztikai Hivatal)

Megnevezés	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Mezőgazdasági hitel							
Mezőgazdasági hitelállomány összesen	563 250	610 659	624 449	728 859	814 922	894 938	1 020 666
Élelmiszeripari hitel							

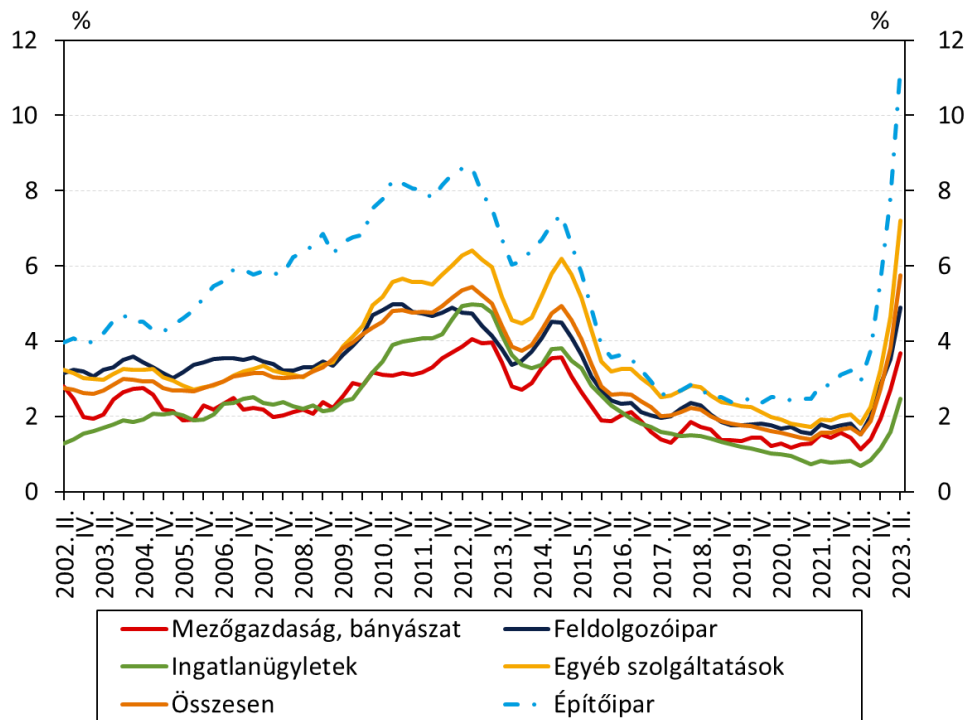
Élelmiszeripari hitelállomány összesen	422 264	459 965	505 142	544 887	616 470	677 088	717 925
Agrárgazdasági hitelállomány összesen	985 514	1 070 624	1 129 591	1 273 745	1 431 391	1 572 027	1 738 593

A magyar agrárium csődrátájának vizsgálata során fontos figyelembe venni az ágazat sajátosságait és kihívásait, melyek közé tartozik az időjárás változékonysága, a piaci volatilitás és a gazdasági-politikai változások hatása. Az agráriumra jellemző, hogy a termelési ciklus hosszú távú tervezést és jelentős likviditási igényt igényel, miközben az árak ingadozása és a külső tényezők váratlan hatásai folyamatosan kihívást jelentenek a gazdálkodók számára. A csődhajlamot befolyásoló tényezők között említhetjük a jövedelmezőség, a likviditás, és a vagyonérték változását, amelyek mind összefüggésben vannak az agrárium sajátos működési környezetével. A csődrátát befolyásoló gazdasági és piaci tényezők mellett fontos megvizsgálni az agrárpolitika és a pénzügyi intézmények szerepét is, melyek kulcsszerepet játszanak az agrárium pénzügyi stabilitásának és fenntarthatóságának biztosításában.

A magyar agráriumnak kiemelkedően alacsony a bedőlési rátája, ami hosszú távon az egyik legalacsonyabb csődrátával rendelkező ágazatok közé sorolja. Ez a kedvező helyzet jelentős előnyt jelent a többi ágazathoz viszonyítva, különösen a bankok számára, akik számára rendkívül fontos a finanszírozás tervezhetősége és stabilitása. A stabilitás és az alacsony csődráta lehetővé teszi a bankok számára, hogy magasabb fokú bizalommal nyújtsanak hiteleket az agrárium szereplőinek, ami hozzájárul az ágazat gazdasági fejlődéséhez.

5. ábra: Ágazati csődráták

(Forrás: Magyar Nemzeti Bank, Pénzügyi Stabilitás Jelentés 2023 November)

3.3. A primer kutatás eredményei

A kutatásom során négy hipotézist fogalmaztam meg, amelyeket már részletesebben bemutatam a dolgozatomban korábbi részeiben. Az eredmények feldolgozása során a primer kutatás sorrendjét követtem, amelynél a logikai felépítést is próbáltam szem előtt tartani. Az eredmények tekintetében az interjúk során kapott válaszokat szeretném bemutatni, amelyet Magyar Enikő mezőgazdasági és környezetügyi szakdiplomata asszonnyal, Demeter Zoltánnal a K&H Csoport Agrárüzletág Fejlesztési Főosztály vezetőjével és Dr. Nyárs Leventével a K&H Agrárüzletág Fejlesztési Főosztály üzleti banki tanácsadójával készítettem.

3.3.1. Az interjúk eredménye

Az agrár banki szakértőkkel készített interjúk eredménye

Bár két agrár banki szakértővel készítettem interjút, az eredmények a legtöbb esetben az egész agrár banki finanszírozás helyzetét tükrözik, mivel ilyen értelemben tettem fel a kérdéseket.

Az agrár banki finanszírozás elengedhetetlen a gazdaság egyik legfontosabb ágazatának fenntartható működéséhez. A rövid távú finanszírozás biztosítja a likviditást és a rugalmasságot, míg a hosszú távú finanszírozás lehetőséget teremt az innovációra és a versenyképesség növelésére. A banki szereplők aktív részvételével az agrárium

hatékonyabban és fenntarthatóbban működhet, hozzájárulva ezzel az egész gazdaság fejlődéséhez.

Az agrár vállalkozások számára elengedhetetlen a likviditás megőrzése és a folyamatos működés biztosítása. A rövid lejáratú hitelek, melyeket az agrár bankok nyújtanak, kiváló eszközök ezen célok elérésében. Ezek a hitelek segítik a vállalkozásokat abban, hogy kiegyensúlyozott likviditással rendelkezzenek, és képesek legyenek a váratlan kiadásokra is reagálni. Emellett a szezonális ciklikusság miatt az agrár vállalkozások gyakran szembesülnek készpénzáramlási nehézségekkel, amelyeket a rövid lejáratú finanszírozás könnyedén megoldhat.

Az agrár vállalkozások gyakran nagy eszközigenyekkel rendelkeznek, mint például földterületek vásárlása vagy technológiai berendezések beszerzése. A hosszú lejáratú hitelek lehetővé teszik számukra ezeknek az eszközöknek a finanszírozását, biztosítva ezzel a termelés folytonosságát és a vállalkozások fejlődését. Az agrár ágazat erősen versenyző környezetben működik, és a technológiai fejlődés gyors ütemben halad előre. A hosszú lejáratú hitelek lehetővé teszik a vállalkozások számára, hogy fejlesszék infrastruktúrájukat, növeljék hatékonyságukat és lépést tartsanak a technológiai változásokkal.

Az agrár vállalkozások számára a versenyképesség megőrzése és erősítése létfontosságú, figyelembe véve a változó fogyasztói preferenciákat, a szigorodó jogszabályokat és az élelmiszerbiztonsági elvárásokat. Az agrár banki finanszírozás ezen kihívásokra való válaszként számos módon járul hozzá a vállalkozások sikeréhez mind rövid, mind hosszú távon.

Az agrár- és élelmiszeripar fejlődése jelentős szerepet játszik a bankok stabilitásának és profitabilitásának szempontjából, különös tekintettel Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának hatásaira. Az EU-s támogatások révén a bankok nagyobb stabilitást élveznek, ami likviditást biztosít az agrár vállalkozásoknak. Ezáltal az agrárszektor kiemelkedően vonzó a bankok számára, mivel garantálja a hosszú távú profitabilitást és az egyik legjobban hitelezhető ágazatnak számít. Fontos szempont a bankok számára az adósságszolgálat kérdése, vagyis az adott agrár vállalkozások hitel visszafizetőképessége, ami a stabilizált agrárszektornak köszönhetően általában kiegyensúlyozott és megbízható. Az agrárszektornak további előnye, hogy rendelkezik egy biztos vevői piaccal, amely tovább növeli a vállalkozások stabilitását és vonzerőjét a bankok szemében. Ezek a tényezők együttesen biztosítják, hogy a bankok aktívan

támogassák az agrár- és élelmiszeripari vállalkozásokat, hozzájárulva ezzel saját stabil működésükhöz és hosszú távú sikerükhöz.

A növénytermesztés és az állattenyésztés mindkettő alapvető fontosságú ágazatok a mezőgazdaságban, de különböző kockázatokat és hitelezési jellemzőket hordoznak magukban. Azonban megállapítható, hogy a növénytermesztésre összpontosító vállalkozások hitelezhetősége általában kedvezőbb volt, és ez számos tényezőnek köszönhető.

Először is, a növénytermesztés számos előnyt kínál a hitelezési szempontból. A termények megbízhatóbban előrejelezhető termelése és forgalmazása lehetővé teszi a stabilabb jövedelemáramlást a termelők számára, ami megnöveli a visszafizetési képességet és csökkenti a hitelezési kockázatot. A növénytermesztéshez kapcsolódó beruházások, például a magok, műtrágyák és növényvédőszeres vásárlása, szintén könnyebben mérhető és kezelhető költségeket jelentenek a pénzintézetek számára.

A másik fontos tényező a termék eladhatósága és piacképessége. A növényi termékek általában szélesebb piaci körben értékesíthetők, mivel azok szükségesek az élelmiszeripar számára, valamint az állati takarmányok előállításához. Ez a keresletstabilitás hozzájárul a növénytermesztő vállalkozások hitelezhetőségének növekedéséhez.

Ami a hitelezést illeti, 2005-ben a növénytermesztési cégek számára való hitelezés még mindig viszonylag konzervatív volt. A bankok általában inkább preferálták a hagyományos növénytermesztési gyakorlatokat, és a hitelezési feltételek is szigorúbbak voltak. Ez részben a korábbi piaci instabilitásokra és az agrárszektorral kapcsolatos kockázatokra vezethető vissza.

Azonban 2020-ra a növénytermesztési vállalkozások hitelezhetősége javult. A fejlett technológiai eszközök és az innovatív mezőgazdasági gyakorlatok szélesebb körben elterjedtek, növelve a termelékenységet és az előrejelezhetőséget. Emellett a fenntarthatósági szempontok és az élelmiszerbiztonság iránti növekvő társadalmi igények új piaci lehetőségeket teremtettek a növénytermesztők számára, ami további hitelezhetőséget eredményezett.

Összességében tehát látható, hogy a növénytermesztéssel foglalkozó cégek általában jobban hitelezhetőek, mint az állattenyésztésre összpontosító vállalkozások, hiszen a jobb a stressztűrő képessége, ezáltal a bankoknak nagyobb komfortot biztosít. Ez a stabilabb jövedelemforrásoknak, a szélesebb piaci keresletnek, valamint a technológiai és piaci fejlesztéseknek köszönhető. Azonban fontos kiemelni, hogy a klimatikus viszonyok

növekedtek a növénytermesztésben. A 2022-es évben az aszály sok területen súlyos problémákat okozott. Az alacsony csapadékmennyiség és a magas hőmérséklet miatt kiszáradtak a mezőgazdasági területek, csökkent a termésátlag, és a vízellátás is gondot okozott. A jövő kérdése, hogy a növénytermesztéssel foglalkozó vállalkozások hogyan tudnak alkalmazkodni a változásokhoz. Ami az állattenyésztési ágazatot érinti a 2005-2020 közötti időszakban, az állattenyésztők arra voltak kényszerülve, hogy átálljanak egy mérrethatékonysági működésre, hogy fenntarthatóbbá és hatékonyabbá tegyék tevékenységüket.

Az agrárdiplomaták és a bankok közötti kapcsolat jelenleg nem kiemelten hangsúlyos, azonban múltban léteztek kapcsolatok és együttműködési formák, amelyek segíthetnék mindkét fél munkáját. Régebben rendszeresen készültek havi jelentések az agrárdiplomaták által, melyek nyilvánosan elérhetőek voltak az Agrárminisztérium honlapján. Ezek a jelentések tartalmazták az adott ország agrárpiaci helyzetét, az aktuális Uniók jogszabályi elvárásokat, valamint az agrárium jövőbeli kilátásait. Ha ezek a havi jelentések különösen a fejlett országokból könnyen hozzáférhetőek lennének a bankok számára, segíthetnék azoknak a nemzetközi agrárpiacokat érintő döntéseik megalapozásában és a stratégiáik kidolgozásában.

Emellett, az agrárdiplomaták évente személyesen jelentenek az adott ország agrárpiaci helyzetéről és az aktuális uniók jogszabályi elvárásokról. Ez az éves jelentés nyilvános elérhetősége, lehetőséget nyújtana a bankoknak is arra, hogy részletes információkhoz jussanak az adott ország agráriumáról és annak kilátásairól.

Egy további javaslat lenne, hogy az agrárdiplomata számára lehetőséget biztosítanának az évente tartott Bankszövetség által szervezett eseményeken, ahol az agrárdiplomata előadást tarthatna a jelenlévő banki vezetőknek az adott ország agráriumáról és annak kilátásairól. Ezáltal a bankok könnyebben érthetnék az agrárpiaci folyamatokat és az esetleges kockázatokat, valamint képesek lennének jobban támogatni a hazai agrár gazdálkodókat az üzleti döntéseikben.

További lépés lehetne az agrárdiplomaták és a bankok közötti közvetlen személyes találkozók lehetőségének megteremtése, melyek során az agrárdiplomaták, a banki vezetők és az agrár ügyfelek együtt vitathatnák meg a jelenlegi agrárpiaci helyzetet és az előttük álló kihívásokat. Ez a közvetlen párbeszéd lehetőséget adna az agrárdiplomatáknak arra, hogy első kézből értékeljék és értelmezzék a nemzetközi jogszabályi elvárásokat és a piaci tendenciákat, amelyek fontos információkat jelentenek a hazai agrár gazdálkodók számára az üzleti tervezésük során. Ezen találkozók lehetőséget adnának a bankoknak és az

agrárdiplomátáknak is arra, hogy közösen dolgozzanak ki megoldásokat az agráriumot érintő kihívásokra, elősegítve ezzel az agrárium stabil növekedését és fejlődését.

Magyar Enikő, a londoni magyar nagykövetség mezőgazdasági és környezetügyi szakdiplomátával készített interjú eredménye

Agráriumért felelős szakdiplomataként tevékenységét és feladatait három pillér mentén határozta meg: az ágazati politikák, az agrár-élelmiszeripari kereskedelem és az agrár technológiák. Ezek a pillérek különböző hangsúllyal jelennek meg a szakdiplomácia területén, legyen szó az uniós vagy harmadik országokkal fenntartott bilaterális vagy nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatokról. Minden esetben közös cél, hogy építsék kapcsolataikat, elősegítsék az együttműködéseket, és a magyar cégek piaci pozícióinak megőrzése és fejlesztése iránt koncentráljanak.

Jelenleg 12 szakdiplomata lát el feladatokat 11 különféle állomáshelyen világszerte, köztük Washingtonban, Párizsban, Madridban, Londonban, Berlinben, Varsóban, Rómában, Belgrádban, Bukarestben, Moszkvában és Tokióban található külképviselet. Az Egyesült Királyságban betöltött pozíció létrehozását elsősorban az ország jelentős szerepe az agrárexportunkban és a brexit folyamatának figyelemmel kísérése indokolta. Az Egyesült Királyság hazánk számára a 10. legfontosabb agrár-export partner, különösen kiemelve az állati termékeket, fagyasztott zöldségeket-gyümölcsöket, húskészítményeket és borokat. A brexit folyamatának és a szabályozási környezet változásainak szoros figyelemmel kísérése, az információk gyűjtése és közvetítése hazai döntéshozók, valamint az exportban érintett szervezetek és vállalkozások felé kiemelkedő fontosságú feladatként merül fel.

Valamennyi területen kiemelten figyelik a jogszabályi és támogatási környezet alakulását és hatásait. A bankok agrár- és élelmiszeripari támogatással foglalkozó üzletágaik számos olyan tanulmányt készítenek és tesznek közzé, melyek átfogó képet nyújtanak a vállalatok és az ágazat helyzetéről, a hazai és nemzetközi környezetről, valamint a versenyképességről. Ugyanígy, mint az egyes szakmai szervezetek hírlevelei, ezek a tanulmányok felbecsülhetetlen segítséget jelentenek a szakdiplomáták számára, még akkor is, ha nem teljes terjedelmükben érhetőek el, de a kivonatok segítségével is hasznos információkhoz juthatnak. Az agrárdiplomáták pedig nemzetközi trendekkel, az egyes országok gyakorlatáról szóló felmérésekkel és beszámolókkal tudják segíteni a banki szakemberek munkáját.

Az Agrárminisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya havonta online értekezletet szervez a szakdiplomáták számára, melynek keretében általában külsős partnereket és előadókat is meghívunk. Azok a bankok, melyek szívesen bemutatnák az ágazattal kapcsolatos tevékenységüket, prognózaikat, támogatási gyakorlataikat, és érdeklődnek az egyes relációk iránt, kihasználhatják ezt az alkalmat a kapcsolatfelvételre és együttműködés kialakítására.

Jó példát jelent a személyes találkozásra és együttműködésre az agrárszakdiplomáták éves szakmai beszámolója, mely széles körben, az ágazatot képviselő meghívottak előtt szokott történni. Ezt szintén az Agrárminisztérium Nemzetközi Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkársága és Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya szervezi. Volt olyan bank, mely tavaly élt a részvétel lehetőségével.

A szakdiplomáták örömmel vállalnak szerepet szakmai utak megszervezésében. Minden országban található olyan jó gyakorlat, amely érdemes megismerésre, tanulmányozásra, majd megosztásra. Amennyiben bármely bank részéről felmerül ilyen igény, Magyar Enikő és kollégái is szívesen segítenek a találkozók szervezésében.

Az Agrárminisztérium és a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem együttműködéséből 2023 februárjától kerestféléves képzés indult agrárdiplomáciai menedzser szakirányban, melynek keretében szakdiplomáták vendégelőadóként vesznek részt. Ha a bankok munkatársai is jelentkeznek a képzésre, ez egy kiváló lehetőség lenne az egyes relációk információinak első kézből történő megszerzésére.

A brexit kapcsán számos hazai szervezet számára készültek jelentések és beszámolók az új határ- és vámellenőrzési rendszerről, a termékek új forgalmazási követelményeiről stb. Van néhány szakmai szervezet, például a Magyar Vámügyi Szövetség, amellyel sikerült szoros együttműködést kialakítani. A szakdiplomáták részt vesznek ezeknek a szervezeteknek az éves konferenciáin vendégelőadóként. Ez a lehetőség nyitva áll a bankok számára is, ha hasznosnak találják a nemzetközi kitekintést és a hazai vállalatok külföldi tevékenységéről történő visszacsatolást.

Mind a bankok, mind a szakdiplomáták rendelkeznek olyan háttérinformációval, tudással és gyakorlattal, amelyek megosztása elősegítheti az ágazat fejlődését. Az együttműködés közös érdekünk. A szakdiplomáták maximálisan nyitottak és készségesek a fejlesztés elősegítésére.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A kutatásom elején négy hipotézist fogalmaztam meg, amelyeket a primer kutatásom és az azt kiegészítő szekunder elemzés segítségével támasztottam alá, illetve cáfoltam meg. Következtetéseimet és javaslataimat a hipotézisekhez kapcsolódóan gyűjtöttem össze.

- 1. Hipotézis:** A bankok stratégiai szerepet játszanak a magyar agrár- és élelmiszeriparban.

A hipotézis az eredményeim alapján beigazolódott

Az elvégzett kutatásaim alapján egyértelműen látszódik, hogy a bankok stratégiai szerepe a magyar agrár- és élelmiszeriparban több tényezőn alapul. Először is, a bankok finanszírozási lehetőségeik révén segítenek az agrárvállalkozásoknak beruházásaik finanszírozásában. Ez lehetővé teszi számukra, hogy modernizálják technológiáikat, növeljék termelékenységüket és versenyképességüket. Emellett a bankok által nyújtott pénzügyi szolgáltatások, mint például a rövid lejáratú hitel és támogatás előfinanszírozás, lehetővé teszik az agrárvállalkozásoknak a készleteik optimalizálását, likviditásuk fenntartását és a kockázatok kezelését.

Másodszor, a bankok által nyújtott pénzügyi tanácsadás és szakértelem segíthet az agrárvállalkozásoknak a gazdálkodási és beruházási döntéseikben. A banki szakemberek által nyújtott tanácsok segíthetnek az agrárvállalkozásoknak abban, hogy hatékonyan felhasználják az elérhető forrásaikat, és megfelelő stratégiákat dolgozzanak ki a piaci változásokra való reagáláshoz.

Ezek a tényezők együttesen azt mutatják, hogy a bankok stratégiai szerepet játszanak a magyar agrár- és élelmiszeriparban, hiszen nemcsak pénzügyi támogatást nyújtanak, hanem szakértelmet és tanácsadást is biztosítanak, ami nélkülözhetetlen a szektor fenntartható növekedése és fejlődése szempontjából.

- 2. Hipotézis:** Az agrárszektor az egyik legjobban hitelezhető ágazat a bankok számára.

A hipotézis az eredményeim alapján beigazolódott

Az agrárszektor valóban kiemelkedően hitelezhető ágazat a bankok számára, és ennek hátterében több tényező is áll, melyek közül az alacsony bedőlési ráta és a kiváló adósságszolgáltatás kulcsszerepet játszik. Az agrárium az egyik legstabilabb és legkiszámíthatóbb ágazat a gazdaságban. Az agráriumban működő vállalkozások rendszerint hosszú távú gazdasági tervezéssel és jól strukturált üzleti modellekkel rendelkeznek. Ennek következtében az agráriumban az egyik legkisebb a bedőlési ráta az

összes gazdasági szektor között. Az alacsony kockázatnak köszönhetően a bankoknak nagyobb bizalommal tudnak hitelt nyújtani az agrár gazdálkodóknak.

Emellett az agrárvállalkozások általában jól teljesítenek az adósságszolgáltatás terén. A jó adósságszolgáltatás azt jelzi, hogy az agrár vállalkozások képesek időben és teljes egészében kifizetni a hitelüket. Ez növeli a bankok bizalmát az agrárszektor iránt és kedvező feltételeket teremt a további hitelfelvételhez.

- 3. Hipotézis:** A növénytermesztés dinamikusabb fejlődést mutat az állattenyésztéshez képest, mely hatással van a banki hitelezés struktúrájára és működésére.

A hipotézis az eredményeim alapján beigazolódott

Az agrár banki szakértőkkel készített interjú rámutat, hogy a növénytermesztés és az állattenyésztés közötti dinamikus fejlődési különbségek valós hatással vannak a banki hitelezés struktúrájára és működésére.

A növénytermesztés számos előnyt kínál a hitelezési szempontból. A termények tervezhetőbb termelése és forgalmazása lehetővé teszi a stabilabb jövedelemáramlást a termelők számára, ami megnöveli a visszafizetési képességet és csökkenti a hitelezési kockázatot. A növénytermesztéshez kapcsolódó beruházások, például a magok, műtrágyák és növényvédő szerek vásárlása, szintén könnyebben mérhető és kezelhető költségeket jelentenek a pénzügyi szervezetek számára.

Az állattartásban gyakran hosszabb időbe telik a termékek előállítása és értékesítése, például a marhahús vagy a tejtermékek esetében. Ezáltal az állattenyésztésben tevékenykedő vállalkozásoknak hosszabb időre kell tervezniük a pénzügyi forrásaik beáramlását és a hitel visszafizetését, ami további kockázatot jelenthet a bankok számára. az állattenyésztés magasabb kockázatot hordozhat a betegségek, a takarmányárak ingadozása és más termelési kihívások miatt. Az állattartás során bekövetkező betegségek vagy termelési problémák jelentős gazdasági veszteségeket okozhatnak, ami növeli a banki kockázatot és csökkenti az állattenyésztés finanszírozhatóságát.

Összességében tehát látható, hogy a növénytermesztéssel foglalkozó cégek általában jobban hitelezhetőek, mint az állattenyésztésre összpontosító vállalkozások.

- 4. Hipotézis:** Szükség van a bankok és az agrárdiplomaták közötti kapcsolat elmélyítésére és megerősítésére.

A hipotézis az eredményeim alapján beigazolódott

Az agrárszektor és az agrárdiplomaták közötti kapcsolatok elmélyítése és megerősítése kiemelten fontos szerepet játszhat mind a bankok, mind az agrárium számára.

Először is, az agrárium nemzetközi piaci orientációja miatt elengedhetetlen a szorosabb együttműködés az agrárdiplomatákkal. Az agrárszektor jelentős része exportorientált, így az agrárdiplomaták által nyújtott információk, kapcsolatok és támogatás nagyban hozzájárulhatnak az exportpiacokhoz való könnyebb hozzáféréshez és az exportlehetőségek kiaknázásához. Ezáltal a bankok számára is kedvezőbb üzleti lehetőségek nyílhatnak meg az agrárium területén.

Másodszor, az agrárdiplomaták által nyújtott információk segíthetik a bankokat a piaci tendenciák és kockázatok megértésében, ami javíthatja az agrárium finanszírozásának hatékonyságát és biztonságosságát. Az agrárdiplomaták által közvetített piaci jelentések és elemzések segíthetik a bankokat abban, hogy tájékozottabb döntéseket hozzanak a hitelezési stratégiáikban, és hogy jobban megértsék az agrárium specifikus kihívásait és lehetőségeit.

Ezek a tényezők együttesen azt mutatják, hogy szükség van a bankok és az agrárdiplomaták közötti kapcsolatok elmélyítésére és megerősítésére. Ez előnyös lehet mind a bankok, mind az agrárium számára, és hozzájárulhat az agrárium fenntartható fejlődéséhez és versenyképességének növeléséhez.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A szakdolgozatom célja az volt, hogy átfogó képet nyújtson a magyar mezőgazdasági helyzetről, valamint választ keressen arra, hogy a csatlakozás az Európai Unióhoz milyen hatással volt agrártámogatási politikánkra. Emellett érdekelt, hogy milyen szerkezeti változások történtek a megemelt támogatási összegek hatására. A kutatás három fő időszakot vizsgált: a csatlakozás előtti, a köztes (2004-2020) és a jelenlegi helyzetet. Dolgozatomban részletesen tárgyalom az EU támogatásrendszerét és a KAP finanszírozási formáit, valamint a csatlakozáshoz szükséges kezdeti tárgyalásokat és az EU-s tagság előnyeit. A strukturális átalakulásokat több szempontból elemeztem, beleértve a növénytermesztési kultúra változásait és az állatállomány méretének változását.

A magyar agrárdiplomácia kiemelt szerepet játszik az agrárium szerkezetének formálásában, és fontos szereplője hazánk agrárpolitikájának. A diplomáciai tevékenység a külföldi kapcsolatokon, megállapodásokon és együttműködésekön keresztül határozza meg a magyar agrárium környezetét és kilátásait. Az aktív külkapcsolatoknak köszönhetően elősegíti a mezőgazdasági termékek kivitelét, az agrártechnológiai ismeretek cseréjét és a

szakmai tapasztalatok áramlását. Ez hozzájárul hazánk agráriumának versenyképességéhez és globális piaci pozíciójához. A magyar agrárdiplomácia segítségével lehetőség nyílik a külföldi tapasztalatok átvételére, ami elősegítheti az agrárium modernizációját és fenntarthatóságát. Dolgozatom fókuszában az agrárdiplomácia kimerítő elemzése áll, figyelembe véve a hazai agrárium aktuális kontextusát és annak hatását a termelési profilokra és az agrárpiaci pozicionálásra. Az elemzés során figyelembe vettem a fenntarthatósági szempontokat, az agrárpolitikai beavatkozásokat és a társadalmi-gazdasági környezet változásait.

Kutatásom fő célja volt a magyar bankrendszer szerepének alapos vizsgálata az agrárium szerkezetében, hangsúlyozva az agrár- és pénzügyi szektor közötti kapcsolatok erősítésének potenciálját és irányait. A témakör alapos feltárása érdekében kulcsfontosságú volt a bankok stratégiai helyzetének és hatásmechanizmusainak megértése a magyar mezőgazdasági szektorban. Az átfogó és reprezentatív eredmények elérése és a megfelelő következtetések levonása érdekében mind szekunder, mind primer kutatást végeztem. A szekunder kutatás során főként korábbi szakirodalmakat és a Magyar Nemzeti Bank (MNB) és a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által nyújtott adatokat használtam fel. Ezáltal részletes képet kaptam a magyar bankrendszer agrár hitelállományának alakulásáról és az ágazatot jellemző főbb gazdasági mutatókról. A primer kutatás keretében interjúkat folytattam agrár banki szakértőkkel és a londoni agrárdiplomata asszonnyal, hogy még mélyebb betekintést nyerjek az agrár- és pénzügyi szektor, valamint a bankok és agrárdiplomaták kapcsolataiba.

6. IRODALOMJEGYZÉK

- BÉLÁDI K., KERTÉSZ R. (2006) - A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete 2005-ben a tesztüzemek adatai alapján, Agrárgazdasági Kutató Intézet
- DEMETER ZOLTÁN – K&H CSOPORT AGRÁRÜZLETÁG FEJLESZTÉSI FŐOSZTÁLY VEZETŐJE
- DR. BENKŐ P., DR. GRAFJÓDI I., PROF. DR. GYURICZA CS., DR. JUHÁSZ A., KÁLMÁN Z., DR. MAÁCS M., MAGYAR E., DR. ÖKRÖS O., TÓTH P., DR. VAJDA L., DR. ZÖLDRÉTI A. (2023) – Agrárdiplomácia, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gödöllő
- DR. KAPRONCZAI I., UDOVECZ G., DR. VAJDA L. (2023) - Magyar agrárium: 20 év az EU-ban és a jövő, MKT, Budapest
- DR. NYÁRS LEVENTE – K&H CSOPORT AGRÁRÜZLETÁG FEJLESZTÉSI FŐOSZTÁLY ÜZLETI BANKI TANÁCSADÓ

ELEKES A., HALMAI P., MAÁ CZ M., NAGY A., PÁL Zs., SZEGEDYNÉ FRICZ Á., VÁSÁRY M., (2020) - A Közös Agrárpolitika rendszere, Dialóg Campus, Budapest

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2023) - A közös agrárpolitikáról dióhéjban

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2023) - Az EU kiadásai és bevételei 2021–2027, Európai Bizottság

EURÓPAI UNIÓ (2023) – Letöltés dátuma: 2024. 01. 14. Magyarország, Európai Unió weboldala: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/hungary_hu

EURÓPAI UNIÓS KISLEXIKON (2002) – Szavak és kifejezések az Európai integrációban, fontosabb rövidítések, Budapest

EUROSTAT, EUROSTAT WEBOLDALA (2023). LETÖLTÉS DÁTUMA: 2024. 01. 15. – www.ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture/database

FEHÉR I. (2002) – Az Európai Unió integrált vidékfejlesztési politikája, SZIE, Gödöllő

HALMAI P. (SZERK., 2007) – Az Európai Unió agrárrendszere, Mezőgazda Kiadó, Budapest

HÉRI A. (2018) – Az agrárfinanszírozás alapjai, Agrárjogi Tanszék, Budapest

HODINA P., KOVÁCS G., LÁMFALUSI I., MIZIK T., RONTÓNÉ NAGY Zs., (2004) – Agrár- és vidékfejlesztési támogatások az uniós csatlakozás évében, Agrárgazdasági Kutató Intézet

K&H FENNTARTHATÓSÁGI INDEX (2023)

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2023) – Mezőgazdaság, KSH.,

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, KSH Agrárcenzus (2005). Letöltés dátuma: 2024. 01. 14. – www.ksh.hu/agrarcenzusok_gszo_2005

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, KSH Agrárcenzus (2010). Letöltés dátuma: 2024. 01. 14. – www.ksh.hu/agrarcenzusok_amo_2010

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, KSH Agrárcenzus (2020). Letöltés dátuma: 2024. 01. 14. – www.ksh.hu/agrarcenzusok_agrarium_2020

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, KSH Agrárcenzus (2023). Letöltés dátuma: 2024. 01. 14. – www.ksh.hu/agrarcenzusok_agrarium_2023

MAGYAR ENIKŐ – MEZŐGAZDASÁGI ÉS KÖRNYEZETÜGYI SZAKDIPLOMATA, MAGYARORSZÁG NAGYKÖVETSÉGE LONDON

MAGYAR RÓMAI NAGYKÖVETSÉG (2023) – IFAD. Letöltés dátuma: 2024. 01. 20., <https://roma.mfa.gov.hu/page/ifad>

MARKETING BLOGGER WEBOLDALA. Letöltés dátuma: 2024. 04. 14. - <https://marketingblogger.hu/primer-kutatas/>

MARKETING BLOGGER WEBOLDALA. Letöltés dátuma: 2024. 04. 15. - <https://marketingblogger.hu/szekunder-kutatas/>

NAGY-NIZÁK J., A NAK MUNKATÁRSAI (2023) – Közös Agrárpolitika 2023-2027, Nemzeti Agrárgazdasági Kamara

NEGRE, F. (2022) - A WTO Mezőgazdasági Megállapodása, Európai Parlament, 2022

ÖKRÖS O. (2022) – Magyarország kiáll az élelmezési rendszerek fenntarthatóvá tétele mellett, Agrárminisztérium

STUMMER I., MOLNÁR ZS., MÁNDI-NAGY D., ISÉPEY A., MÓDOS R., PÁJTLI P., THURY E., NÉMETH N., ECSEDINÉ WANEK ZS., (2011) – A fontosabb termékpályák 2010. évi piaci folyamatai, Agrárgazdasági Kutató Intézet

VILÁGKERESKEDELMI SZERVEZET, WTO honlapja (2023). Letöltés dátuma: 2024. 01. 07.: www.wto.org

7. MELLÉKLETEK

I. számú melléklet: Agrár banki szakértői interjú

1. Milyen stratégiai szerepet játszanak a bankok az agrár- és élelmiszeriparban?
2. Miben rejlik az agrár- és élelmiszeripar fejlődésének fontossága a bankok számára, és milyen szempontokat vesznek figyelembe ezen ágazat támogatása során?
3. Létezik-e bármiféle interakció vagy koordináció a bankok és az agrárdiplomaták között, és ha igen, milyen formában és milyen céllal?
4. Milyen módon lehetne kialakítani és erősíteni a kapcsolatot a bankok és az agrárdiplomaták között, és milyen lépéseket javasolna ennek érdekében?
5. Milyen szolgáltatásokat és lehetőségeket tudnak nyújtani az agrárdiplomaták a bankok számára, amelyek segítenének a kapcsolatok erősítésében és a közös célok elérésében az agrár- és élelmiszeripar területén?

II. számú melléklet: Mezőgazdasági és környezetügyi szakdiplomata

1. Milyen módon lehetne kialakítani és erősíteni a kapcsolatot a bankok és az agrárdiplomaták között, és milyen lépéseket javasolna ennek érdekében?
2. Milyen szolgáltatásokat és lehetőségeket tudna nyújtani a bank az agrárdiplomaták számára, amelyek segítenének a kapcsolatok erősítésében és a közös célok elérésében az agrár- és élelmiszeripar területén?

III. számú melléklet

Cím: Tényező jövedelem, termelési érték alapján

(Forrás: Saját szerkesztés, Eurostat)

	2000	2004	2010	2015	2020	2023	2023/2004
Európai Unió	114 556,58	120 648,31	143 590,89	156 385,45	163 219,18	195 506,72	162%
Németország	11 462,83	12 542,84	15 043,63	12 819,95	16 631,07	25 798,41	206%
Franciaország	22 928,66	21 864,11	24 669,40	26 049,79	26 663,41	32 158,64	147%
Magyarország	1 424,18	2 098,16	2 327,07	3 592,11	3 684,92	4 400,42	210%
Lengyelország	3 266,18	5 232,82	9 496,05	9 556,49	12 116,39	13 477,56	258%
Románia	3 139,17	6 245,21	5 255,36	5 605,51	7 337,50	8 214,90	132%

IV. számú melléklet

Cím: A mezőgazdasági kibocsátás

(Forrás: Saját szerkesztés, Eurostat)

	2000	2004	2010	2015	2020	2023	2023/2004	EU % (2023)
Európai Unió	280 731,86	295 285,22	356 069,13	401 659,66	400 080,24	513 060,65	174%	
Németország	42 833,74	44 081,56	49 392,88	52 371,15	56 447,74	75 390,39	171%	15%
Franciaország	62 319,10	63 730,00	66 162,90	72 862,37	74 236,81	92 194,40	145%	18%
Magyarország	4 737,29	6 356,66	5 994,07	7 836,21	8 267,02	10 930,76	172%	2%
Lengyelország	12 243,64	14 076,72	19 616,69	22 215,99	26 316,69	36 983,80	263%	7%
Románia	8 067,10	12 966,50	14 092,35	14 015,69	15 341,39	21 426,23	165%	4%

V. számú melléklet

Cím: A mezőgazdaság bruttó hozzáadott értéke alapján

(Forrás: Saját szerkesztés, Eurostat)

	2000	2004	2010	2015	2020	2023	2023/2004	EU % (2023)
Európai Unió	144 439,53	151 895,48	153 093,08	170 681,70	178 398,26	222 576,64	147%	
Németország	17 327,50	18 651,30	16 910,17	15 464,91	20 498,95	31 021,07	166%	14%
Franciaország	30 559,70	30 426,40	27 862,30	29 614,83	31 039,84	39 168,43	129%	18%
Magyarország	1 922,06	2 391,98	1 969,96	3 224,08	3 420,39	4 111,09	172%	2%
Lengyelország	4 664,81	5 847,05	8 234,42	7 848,33	10 305,62	12 177,81	208%	5%
Románia	4 216,99	7 192,26	6 591,49	6 501,24	8 273,58	10 955,18	152%	5%

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréseiről és
eredetiségéről

A hallgató neve: BÁDER BALÁZS
 A Hallgató Neptun kódja: YOE25N
 A dolgozat címe: A MAGYAR AGRÁRIUM SZERVEZÉSEVEL ALAKULÁSA AZ EU-S TÁMOGATÁSOK
 A megjelenés éve: 2024 HATÁSÁRA
 A konzulens intézetének neve: MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM
 A konzulens tanszékének a neve: ÚJPEKFEJLESZTÉS ÉS FEJÜTTARTATÓ GAZDASÁG- IUTÉZET

Kijelentem, hogy az általam benyújtott
 szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon
 részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen
 megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a
 záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását
 engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás
 felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor
 szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár-
 és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a
 megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év APRILIS hó 14 nap

Báder Balázs

Hallgató aláírása

Ela

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat**III. Hallgatói Követelményrendszer****III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat****6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója****4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat****NYILATKOZAT**

Báder Balázs (név) (hallgató Neptun azonosítója: YOE25N)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: 2024. év április hó 15. nap

Bajda László
belső konzulens